

61
B2 407

K. A. M. SANITARIJOS SKYRIAUS LEIDINYS

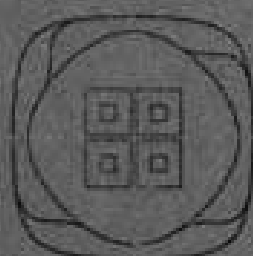
A. J. Baranov

VADOVĖLIS SANITARIJOS PUSKARININKAMS

Vidaus, akių ir ausų ligos

Versta iš rusų kalbos

„Dirvos“ Spaustuvė Mariampolėj

1921 m.

K.A.M. SANITARIJOS SKYRIAUS LEIDINYS

Gr. 145
Upr. 2 egz. ir 7 klub.
trečių egz.

A. J. Baranov

616
B2 407

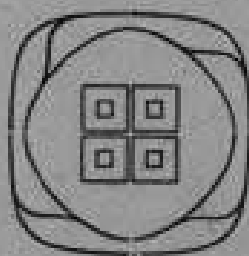
VADOVĖLIS SANITARIJOS PUŠKARININKAMS

1922
468

Vidaus, akių ir ausų ligos

Versta iš rusų kalbos

„Dirvos“ B-vės Spaustuvė Mariampolėj

1921 m.

K 616.1/.4
Ba-407

2/1

3001
4001

Marijampolės Petro Krivučionio
viešoji biblioteka (Vytauto g. 20)
Informacijos skyrius Nr. 20
Invent. Nr. 12/3628

VIDAUS LIGOS.

- 1) Apkrečiamosios ligos, 2) kvėpuojamųjų organų ligos. 3) kraujo tiekėjimo organų ligos, 4) valgio virškinamųjų organų ligos, 5) šlapinimosi organų ligos, 6) nervų sistemos ligos.

Apkrečiamosios ligos.

1863 metuose garsus Prancūzų mokslininkas Pasteras atrado, kad puvinas yra savotiškas rūgimas, kurį sukelia mažučiai, paprasta akimi nematomi augalų kilmės diegai, arba *mikroorganizmai*, vadinami *bakterijomis*.

Netrukus buvo įrodyta, kad ir apkrečiamosios (infekcinės) ligos pareina nuo to, kad į kūną pakliūva tam tikros ligą sukeliančios bakterijos.¹⁾

Bakterijų, didesnio ar mažesnio jų skaičiaus, esama visur gamtoje: žemėje, vandenyje, ore drauge su dulkėmis, ir ant visų kitų daiktų, taip pat ant žmogaus odos, ypač ant rankų pirštų, kuriais jis paliečia įvairiausius, mažiau ar daugiau suterštus daiktus.

Bakterijos matomos tik mikroskope, (t. y. su pagalba labai padidinamųjų stiklų) ir turi pavidalą taškelį (kokai) sudėtų, arba poromis (dipliokokai), arba grandinėle (streptokokai), arba krūvelėmis (stafilokokai), lazdelių—tiesių (bacilos), truputį išlenktų (vibrionai) ir suriestų, spiralės pavidalo, (spirilai), ir t. t. Kartais mikroskope galima pastebėti, kad kai kurios bakterijų rūšys juda.

Svarbiausias bakterijų privalumas tai tas, kad jos, kaip ir augalų sėklos, gali labai greit veistis, jei tik pakliūva į joms

¹⁾ Išimtis yra tik pelkių drugys, kuris pareina nuo to, kad į kūną pakliūva gyvulių kilmės mikroorganizmai.

palankią dirvą, t. y. į tokius daiktus, kurie tinka jų maistui, pavyzdž. į žmogaus ar gyvulio kūną (į kraują, į vidurius), į žemę ar vandenį, suterštą žmonių ar gyvulių išmatomis ir t. t. ¹⁾

Kadangi bakterijos priklauso augalų pasauliui, tai, kaip ir augalai, gali gyventi ir veistis tik tuomet, jei turi pakankamai šilumos ir drėgmės; žema temperatūra (šaldymas), arba aukšta (virinimas, kaitinimas), taip pat džiovinimas per ilgesnį ar trumpesnį laiką užmuša bakterijas; laiko ilgumas pareina nuo bakterijų rūšies ²⁾.

Ypatingu gaivumu pasižymi vadinamos bakterijų *sporos*, t. y. tie mažutėliai grūdėliai, arba gemalai, kurie atsiranda kai kurių rūšių bakterijose. Bakterijos gali žūti, o sporos lieka gyvos ir palankiose sąlygose iš jų gali išaugti tokios pat bakterijos, iš kurių jos pačios pareina. Sporos išlaiko net neilgą virinimą ir gerai pakenčia džiovinimą ir šaldymą. Iš kitos pusės yra bakterijų, kurios žūsta vien nuo saulės spindulių.

Šviesa apskritai į bakterijas blogai veikia, į sporas gi ne.

Pastebėta, kad tam tikros bakterijos veisiasi žmogaus (ar šiltakraujo gyvulio) viduje, o išėjusios iš ten ir pakliūvusios į kitą organizmą, sukelia jame tokią pat ligą.

Tokiu būdu šitos ligos pereina nuo vieno žmogaus į kitą, vadinasi, jos yra apkrečiamos ir tik tuo keliu atsiranda.

Paminėsiu, pavyzdžiui, tymus, rauples, skarlatiną, difteritą, dėmėtąją ir grižtamąją šiltinę, sifilį ir džiovą.

Kitos bakterijos, nors jos kaip ir pirmos, išėjusios iš ligonio gali apkrėsti kitą, bet gyvena ir veisiasi ne žmogaus kūne, o žemėje, vandenyje, įvairiose organinėse atmatose, į kurias pakliūva su ligonio išmatomis.

Esant palankioms gyvenimo sąlygoms šitų bakterijų tiek gali privisti ir jų kenksmingumas taip padidėti, kad nuo jų galima greičiau apsikrėsti negu nuo paties ligonio, ar arti jo esančių daiktų. Tokiu būdu pats ligonis mažai tegali apkrėsti, bet jis platina ligos antkritį aplinkui save, kame jis (antkritis) auga ir tarpsta. Prie šitos apkrečiamųjų ligų rūšies priklauso vidurių šiltinė ir cholera.

Pagaliau reikia dar paminėti *pelkių drugys*. Tai yra apkrečiama liga, kuri iš žmogaus į žmogų nepereina, bet kurios gemalai (gyvulių kilmės mikroorganizmai) veisiasi pelkėtoje žemėje, kur yra daug pūvančių organinių medžiagų ir iš tenai per tam tikros rūšies uodus pakliūva į žmogų.

¹⁾ Veisimasis eina skersiniu bakterijos dalinimusi; kiekviena pusė greit užauga ir vėl dalinasi ir t. t. Palankiose sąlygose viena bakterija per parą gali duot daug milijonų bakterijų.

²⁾ Dauguma bakterijų, o ypač tos, kurios gyvena žmogaus ir apskritai gyvulių organizme, geriausia veisiasi temperatūroje $+37^{\circ}\text{C}$. Reik pastebėti, kad žemą temperatūrą bakterijos geriau pakenčia, negu aukštą. Virinant t. y. 100°C temperatūroje daugelis bakterijų žūsta. Šaldymą gi dauguma jų lengvai pakenčia.

Toks ligonis kitiems nepavojingas t. y. nuo jo antkritis negali pereiti nė į orą, nė į aplinkui jį esančius daiktus. Tokiu būdu, neskaitant paminėtosios ligos, daugeliu apkrečiamųjų ligų galima apsikrėsti bakterijomis, t. y. augalų kilmės gemalais.

Nors ir nevisų apkrečiamųjų ligų bakterijos atrasta, bet kad jų esama—negali būti abejonės. Atskirų ligų aprašymuose smulkiai nurodoma, kaip ir kokiais keliais ligų bakterijos pakliūva į žmogų. Čion pastebėsiu, kad ligas sukeliančių bakterijų esama, dėstis kokia liga, skrepliuose ar seilėse, arba skilvio ir žarnų išmatose, arba pagaliau pačiame ligonio kraujyje, pūliuose ar odos nuotrupose. Visomis šitomis medžiagomis gali būti apkrėsti esantieji aplinkui ligonį daiktai, o taip pat ir oras, vanduo, žemė. Tuo būdu antkritis pareina ar nuo paties ligonio, ar nuo apkrėstų jo daiktų. Į žmogų bakterijos pakliūva įvairiais keliais, žiurint kokia liga: maitinamaisiais, kvėpuojamaisiais keliais, arba propakentą odą (sumušimai, nudrėskimai) stačiai į kraują.

Patekę žmogun ligą keliančios bakterijos nevisumet ir ne kiekviename sukelia ligą. Mūsų organizmas kovoja su jomis: viduriuose virškinamosios sultys gali panaikinti bakterijų kenksmingumą, kvėpuojamųjų kelių gleivių plėkšnelė, kosint ar čiaudint, gali išmesti bakterijas kartu su gleivėmis be to jos gali žūti pačiame kraujyje, nesukėlę ligos¹⁾

Baltieji kraujo rutulėliai pagauna pakliuvusias į kraują bakterijas ir sunaikina jas (fagocitozas), arba pagamina tam tikros medžiagos, kuri bakterijas užmuša. Kartais gi kovoje su baltaisias rutulėliais bakterijos ima viršų, labai greit veisiasi kraujyje ir sukelia ligą²⁾

Čionai didelės reikšmės turi iš vienos pusės bakterijų kiekybė ir jų kenksmingumas³⁾ iš kitos — organizmo jėgos. Todel suprantama, dėlko vieni žmonės greičiau apserga, kiti netaip greit; pastarieji vadinama mažiau linkusiais apsirgti. Nušalimas, nedamigis, nuovargis, maisto trukumas, dvasios nupuolimas ir apskritai dėl tos ar kitos priežasties organizmo nusilpnėjimas sutveria tokias sąlygas, kuriose patekusios į žmogų ligos bakterijos nežūsta, bet veisiasi ir sukelia ligą.

Pavyzdžiui višta nelinkus sirgti pragaro rauplėmis, bet jei patupdyt ją į šaltą vandenį, tuomet ją greit galima ta liga apkrėsti. Yra daug ligų, kurios, kartą persirgtos, jau nebepasikartoja.

Persirgusio tokia liga žmogaus kraujyje įvyksta kokios tai atmainos, ir naujai patekę į jį mikrobai žūsta, nesukėlę ligos. Šituo remiasi naujas apkrečiamųjų ligų gydymo būdas: į kraują

¹⁾ Organizmo galė atsispirti antkričiui vadinasi „imunitetas“.

²⁾ Iš bakterijų kūne atsiranda bakterijų nuodai arba ptomainai, kurie užnuodią organizmą ir tuo būdu sukelia tą ar kitą ligą.

³⁾ Patekusių organizman bakterijų nuodingumas didėja.

žmogui leidžiama tokių gyvulių kraujo serumas, kuriems tuo ar kitu būdu buvo įskiepyta atatinkama liga.

Pagaliau vienomis ligomis galima lengvai apsikrėsti visokiose sąlygose, kitomis — tikrai blogose higienos sąlygose, t. y. nešvariuose, ankštuose butuose, esant dideliame žmonių susitelkimui, blogam maistui ir t. t.

Dabar suprantame, kodėl apkrečiamomis ligomis dažniausia apserga neturtingi žmonės, kurie kai kada negali prisilaikyti, o kartais ir dėl nežinojimo, ar nenoro neprisilaiko savo namuose reikalingos švaros.

Kova su apkrečiamomis ligomis.

Pasirodžius apkrečiamai ligai reikia pirmiausia pasirūpinti apsaugoti sveikuosius nuo apsikrėtimo ir neduoti antkričiui galimybės sustiprėti ir platintis; tuo tikslu reikia visų pirma atskirti ligonius nuo sveikųjų (izoliacija,) t. y. arba nusiųsti juos ligoninėn, arba patalpinti į atskirus erdvius kambarius (apkrečiamųjų ligonių susitelkimas labai padeda antkričiui sustiprėti).

Kai kurioms apkrečiamoms ligoms pasirodžius tenka vartoti net *karantinas*, t. y. su apkrėsta vieta nutraukiama visokie susišeimai, o prasižengusieji aštriai baudžiami. Kas dėl paties ligonio, tai jam reikalinga gera priežiūra ir atskirų ligos priepuolių gydymas, kadangi daugeliu atsitikimų kol kas nėra galimybės visai ligą pertraukti.

Visokiais būdais stengiamasi palaikyti ligonio jėgos, kad jų užtektų visam ligos laikui, nes dauguma apkrečiamųjų ligų tęsiasi maždaug aprėžtą laikotarpį.

Nekalbėsim plačiai apie tai, ką privalo daryti pati visuomenė, kad perspėti apkrečiamąsias ligas.

Čionai didelės reikšmės turi pelkių džiovinimas, švaraus vandens gėrimui patiekimas, tobulesnis iš miestų ar šiaip apgyventų vietų nešvarumų pašalinimas, rūpesnis apie patenkinamą neturtėlių maitinimą, jų butus, drapanas, darbą, poilsį, proto lavinimą, pasilinksminimus ir t. t.

Mūsų pareiga pasakyti, kaip kiekvienas privalo save laikyti pasirodžius apkrečiamajai ligai, o ypač joms išsiplatinus (epidemijos metu).

Gyvenimo būdo reikšmė.

Apkrečiamomis ligomis suserga dažniausia žmonės silpni, išvargę; todėl epidemijos metu ypatingai reikalinga taisyklingai gyventi, t. y. užtektinai išsimiegoti, per daug nevarginti savęs darbu, gerai misti, bet vengti vartoti per daug valgio ir gėralų, o ypač alkoholio; taip pat saugotis nušalimo ir visko, kas nualina kūną.

Švara.

Netik pats save žmogus privalo laikyti ypatingoje švaroje, bet ir visa, kas yra jo namuose, turi būti visiškai švaru.

Didelės reikšmės turi buto vėdinimas ir dulkių pašalinimas.

Ypatingo dėmesio reikia kreipti į valgomųjų produktų kokybę ir jų švarumą. Be to, nuo kiekvienos ligos vartojama dar ypatingos perspėjamosios priemonės, apie kurias bus kalbama toliau. Taip pat tam tikrame skyriuje bus nurodyti būdai, kuriais naikinama ligos gemalai (dezinfekcija).

Paslėptasai apkrečiamosios ligos periodas.

Patekęs tuo ar kitu būdu į kūną (per kvėpuojamuosius, valgio virškinamuosius organus ar tiesiai į kraują pro sužeistą odą) antkritis, palieka nekuri laiką (keletą valandų, dienų, savaitių) paslėptas, t. y. neduoda jokių ligos reiškinių (paslėptasis arba inkubacinis ligos periodas). Po to paprastai seka ligos pranešėjų periodas: prislėgtas ūpas, bendras negalavimas, galvos skaudėjimas drebulys. Šitie reiškiniai esti maž daug tie patys visų aštriųjų apkrečiamųjų ligų.

Šiltinės (tifai).

Apkrečiamųjų ligų aprašymą pradėsime nuo šiltinių. Jų yra trys: vidurių šiltinė, dėmėtoji ir atkrintamoji.

Liaudis vadina jas karštligėmis nes, jomis sergančių ligonių temperatūra esti labai pakilusi.

Esant vidurių šiltinei (typhus abdominalis), kartais karštis pamaži kyla per kelias dienas ir pasiekęs 39—40° laikosi toje aukštumoje apie 2 savaiti, paskui vel pamaži krinta.

Dėmėtoji šiltinė (typhus exanthematicus) vystosi daug greičiau. Karštis per vieną parą pasiekia savo aukščiausio laipsnio, dvi savaiti palieka be atmainos ir vėl staiga per vieną parą nukrinta. Toks staigus temperatūros kritimas vadinasi *kriziu*.

Esant atkrintamajai šiltinei (typhus recurrens) temperatūra kyla greitai ir beveik savaitę palieka 40—41°, paskui vėl greit puola žemyn. Praėjus keletai (5—7) normingos temperatūros dienų, vėl grįžta toks pat karščio priepuolis. Tokie priepuoliai pasikartoja keletą sykių, kas kart esti vis trumpesni, kol pagaliau visai neišnyksta.

Apsikrėtimas šiltinėmis. Sergančio vidurių šiltine išmatose, iš dalies šlapime ir kraujuje surasta tifo bacilos—Eberto lazdelė, kurios ir skaitoma ligos priežastimi. Vadinasi visa, kas suteršta vidurių šiltine sergančio ligonio išmatomis, pavyzd. skalbiniai, patalinė ir t. t. gali būti šaltiniu, iš kurio lengva apsikrėsti kitiems

pav. ligonio slaugintojams, skalbėjoms ir apskritai visiems, kas tik palies suterštus nedezinfekuotus ligonio daiktus ir, nenusimazgojęs rankų ir nepersirengęs kitais drabužiais, gers ar valgys ir savo rankomis įneš burnon nors mažiausius apkrečiamosios medžiagos pėdsakus.

Be to yra neabejotinai įrodyta, kad daugelis apserga vidurių šiltine nuo to, kad vartoja gėrimui nevirintą vandenį. Vanduo gi apkrėsti labai lengva, kadangi apkrėsti vidurių šiltine sergančio ligonio išmatomis namų nešvarumai dažnai subėga į vandenį (į upę, šulinį.), kurį gyventojai vartoja gėrimui.

Daugelis miestų atsikratė nuo šiltinės epidemijos tuo, kad pravedė vandenį iš kitų, neapkrėstų šaltinių. Jeigu vandenyje yra šiltinės bacilų, tai juo labai lengva apkrėsti įvairius valgomuosius daiktus, pav. pieną, kuris dažnai vandeniui atskiedžiamas.

Patirta, kad dėmėtąja ir atkrintąja šiltine daug lengviau apsikrėsti, negu vidurių šiltine, nes antkritis dažnai pereina oru ir apsikrėtimui nėra būtina ligonis palytėti.

Vadinasi šitų ligų antkritis (mikroorganizmai) gali būti ore, aplinkui ligonio ir iš ten tuo ar kitu būdu patekti į žmogų.¹⁾ Skiepijimo keliu įrodyta, kad sergančio atkrintąja šiltine žmogaus krauju galima apkrėsti kitą žmogų; jame yra atkrintamosios šiltinės mikroorganizmų, spirilų, kurios ir yra ligos priežastis. Kokiais keliais tie mikroorganizmai pakliuva kūnan—dar neišaiškinta.

Galimas daiktas, kad antkritį perneša vabalai (blusos, utėlės, blakės, uodai), įkandę pirma ligonį, o paskui sveiką²⁾.

Inkubacinis periodas vidurių ir dėmėtosios šiltinės tęsiasi nuo 2 iki 3 savaičių, atkrintamosios—iki 1 savaitės.

Ta pačia šiltine žmogus serga dažniausiai 1 kartą gyvenime.

Be aukščiau paminėto karščio sergant šiltinėmis paprastai pastebima strėnų ir galūnių skaudėjimas, kepenų ir blužnies patinimas, dažnai sąmonės nustojimas ir klajojimas.

Sergant vidurių ir dėmėtąja šiltine ant odos, ypač ant krūtinės ir pilvo atsiranda raudonų dėmelių, kurių vienos pražūsta paspaudus jas pirštu (rozeolos), kitos gi palieka (petechijos). Pastarųjų būna daug esant dėmėtajai šiltinei. Sergant vidurių šiltine plonosiose žarnose atsiranda uždegimas ir opos, kurios gali būti kraujo bėgimo ir net žarnų prakiurimo priežastimi.

Žarnos prakiurimo pasekmė paprastai esti mirtis. Prakiurimas reiškiasi vidurių išputimu ir dideliu skaudėjimu (pilvo plėvės uždegimas).

Kova su šiltinių epidemija. Kad užkirtus kelią šiltinių epidemijai kariuomenėje, vartojama šios priemonės: butų ir

¹⁾ Pastarųjų laikų patyrimas parodė, kad nė dėmėtąja šiltine, nė atkrintąja šiltine pro orą apsikrėsti kaip tiktai negalima. Šitų ligų antkritį perneša iš ligonio sveikam utėlės (daugiausia rūbų utėlės) ir, gal būt, blusos; šitie parazitai ir yra tų dviejų ligų platintojai. Vert.

²⁾ Apie tai dabar neabejojama. Vert.

išeinamųjų vietų dezinfekcija, kariuomenės dalys perkeliamos kitan butan ir kitan kraštan.

Ypatingai daboja kareivinių, jų apylinkių, kiemų, išeinamųjų vietų švaros; visokie nešvarumai savo laiku pašalinami; kareiviai apgyvendinami ne ankštai ir kareivinės uoliai vėdinamos, namai remontuojami ir esančios po grindimis erdvės išvalomos, tiekama gero vandens, nevirintas vanduo pakeičiama virintu, arbata ar gira; duodama geresnis valgis, mažinama darbas, neleidžiama į pašalinius darbus; daroma dažnai gydytojo apžiūrėjimai.

Sergančiųjų vidurių šiltinė ligonių išmatos ir šlapimas būtinai reikia rinkti ir tik padarius jų dezinfekciją pilti į išeinamąją vietą¹⁾

Slauginimas ir gydymas. Šiltinėmis sergančių ligonių gydymo reikalui didžiausios reikšmės turi tinkamas jų slauginimas; dažnas kambario vėdinimas, temperatūra 14° R; patogi, lygi patalinė; dažnas (kasdien) skalbinių mainymas (nuimti skalbiniai dedama į šarmą ir laikoma iki nebus padaryta dezinfekcija ir išskalbta); tyla aplink ligonį; uolus ligonio daboja jam klajojant; ligonio burnos švarumo prižiūrėjimas (plovimas vandeniu, tepimas glicerinu). Jei ligoniui tenka ilgai gulėti vienoje padėtyje, ji reikia vartyti, kad neatsirastų pragulų. Ant galvos dedama puslė su ledu; plaukus geriausia yra trumpai nukirpti. Jeigu ligonis per visą parą nėra laukan, jam reikia padaryti vidurių plovimas (klizmą), išmatos tuojau dezinfekuoti.

Sergant šiltinėmis labai naudinga daryti kelių minučių vėsios vonios (apie 26° R.) Neturint vonios, gera nutrinti kūną vandeniu su actu. Kaip kada ligonis vyniojamas į šlapias paklodes.

Jei ligonio širdis silpsta jam duodama vyno ir šiaip jaudinamųjų vaistų. Esant vidurių šiltinei ant pilvo dedamas šildomasis kompresas; kraujo iš žarnų bėgimui atsitikus dedama puslė su ledais.

Kraujo bėgimą galima pažinti iš ligonio išmatų: iš geltonų (nelyginant žirnenė), jos pasidaro rudos ar juodos.

Vidurių šiltinės pradžioje gera duoti vidurių liuosuojamųjų vaistų (kalomelio, ricinos aliejaus)²⁾.

Šiltinėmis sergančių ligonių valgis. Kad palengvinus ligonio troškulį, jam duodama nepodaug, bet dažnai virinto vandens su rūgštimi. Ligonius reikia duoti maistingas ir lengvai virškinamas valgis, kuris suteiktų jam jėgų apgalėti ligą. Turint

¹⁾ Kadangi dėmėtąją ir atkrintamąją šiltinę platina utėlės ir blusos, tai kovai su šitų ligų epidemija reikalinga kuosmarkiausia naikinti tuos parazitus. Vert.

²⁾ Gydymas atkrintamosios šiltinės nauju arseniko preparatu, „arsenobenzolu“ Erlichio, davė gerų pasekmių: 0,3 šito vaisto, įleisto į veną, pakanka, kad nutruakti ligą.

reikalą su vidurių šiltine betgi reikia būti labai atsargiu su valgiu, nes čia žarnose yra opų. Čionai reikalinga vartoti pienas, bulijonas ir apskritai skysti valgiai. Esant liuosiems viduriams duodama šiltas pienas, kraujui gi pasirodžius — šaltas. Jei ištisą savaitę buvo jau norminga t^o—galima skaityti šiltinę jau pasibaičius. Sveikstančio ligonio jėgomis pasitikėt negalima, todėl jis reikia visur lydėti: į vonią, išeinamąją vietą ir t. t.

Kartais ir sveikstantieji, net nesant karščiui, šiek tiek klaioja.

Pas sveikstantį po vidurių šiltinės ligonį paprastai atsiranda labai didelis apetitas; čia reikia labai atsargiai ir po truputį dauginti ir įvairinti valgis: iš pradžios galima duoti skystų kiaušinių, paskui skustos pusžalios mėsos, pagaliau truputį baltos duonos ir t. t.

Azijos cholera (*cholera asiatica*).

Šios ligos gimtinė yra Azijos šalis Indija. Iš tenai cholera kartais pernešama į kitas šalis ir pas mus.

Ligos požymiai šie: iš pradžios ligonis jaučiasi visas pavargęs, nusilpęs (2—3 dienas), toliau galva darosi sunki, lyg ir pradeda krėsti šaltis; paskiau jau ligonis ima smarkiai viduriuoti; jo išmatos paprastai esti vandenuotos ir panašios į ryžių nuovirą. Netrukus prasideda vėmimas ir skaudus raumenų, ypač blauzdų mėšlungis; pulsas muša dažnai ir labai silpnai—kartais veik nepčiuopiamai. Kraujo tekėjimas eina sunkiai, todėl rankos, kojos, nosis ir ausys atšala ir pamėlynuoja. Oda netenka savo taurumo, darosi suvytus, šalta; t^o puola žemiau normos.

Šlapimo beveik visai nėra. Ligonį apima baimė ir ilgėsysis, jo balsas darosi plonas, cypiantis, akys įdubę, veido kaulai atsikišę, ligonis žąksi. Sąmonė palieka aiški iki pat mirties. Kartais mėšlungis trauko net ir tuojuo po mirties; todėl pas numirėlius galima pastebėti kojų, rankų ir pirštų judėjimai.

Azijos cholera reikia skirti nuo Europos choleros, arba „mūsų choleros“ (*cholera nostras*), kuri visu kuo panaši į pirmąją, tik jos požymiai netaip griežtai reiškiasi ir ji duoda mažesnį mirtingumą; ja miršta tiktai vaikai, Azijos gi cholera—miršta labai daug. Pastaroji kartais duoda lyg ir į šiltinę panašų stovį, taip pat pavojingą gyvybei.

Apsikrėtimo būdai. Azijos cholera sergančiųjų išmatose ir vėmaluose yra choleros mikroorganizmų, todėl jomis lengva apsikrėsti. Mikroorganizmai, pažiūrėjus į juos per mikroskopą, turi sulenktų lazdelių ir skirsnelių pavidalą.

Cholera sergančiųjų išmatos gali apkrėsti žemės ir upių vandenį, o pastarasai, geriant jį nevirintu, apkrečia gyventojus.

Cholera nuo vieno žmogaus kitam netaip lengvai perduodama. Apsikrėsti galima tuomet, jei ligonių slaugintojai mažai kreipia dėmesio į savo rankų, skalbinių, drabužių, indų ir valgio švarumą.

Kad apsisaugoti nuo apsikrėtimo cholera, reikia laikytis šių taisyklių:

Stropiai daboti savo kūno švaros; tuo tikslu vaikščioti dažniau pirtin ir mainyti skalbinius. Ypatingai turi būti švariai numazgotos rankos prieš valgant. Mūsų kūno švarumas priklauso nuo visų gyvenimo apystovų švarumo. Čionai turi reikšmės butų, kiemų, išeinamųjų vietų ir t. t. švarumas.

Choleros epidemijos metu reikia ypatingai *vengti viso to, kas gali paliuosuoti vidurius.*

Daugelis žmonių patys žino ko jie privalo vengti, kad nesugadinus sau vidurių. Apskritai nereikia vartoti valgių labai riebių, perdaug šaltų ir tokių nuo kurių norisi daug gerti. Reikia labai daboti, kad *nieko žalių* nebūtų nei *valgoma*, nei *geriama*. Su nevirintu valgiu ar gėralu galima praryti apkrečiamosios medžiagos; virinimas gi antkritį visiškai užmuša.

Labai pavojinga vartoti nedanokę vaisiai ir daržovės. Labai pripratusiems prie jų žmonėms galima leisti valgyti visiškai išnokusių vaisių ir daržovių, bet tik juos nulupus arba numazgojus virintu vandeniu. Jei nė to, nė kito padaryti negalima, tai vaisius ir daržoves galima vartoti tik juos išvirus.

Ypatingo dėmesio reikia kreipti į *valgio gerumą*, t. y. į produktų šviežumą.

Nuo persivalgimo taip pat gali ištikti vėmimas ir vidurių sugedimas; iš to choleros metu gali lengvai prasidėti cholera. Nereikia eiti iš namų nevalgius ir ilgai palikti alkanu. Gerti reikia arbata, ar virintas vanduo su citrina arba raudonuoju vynu. Galima vartoti ir gira, jei ji padaryta su virintu vandeniu. Labai šaltų gėralų vartoti nereikia. Valgis privalo būti laikomas gerai uždengtuose induose; vabalai ir dulkės lengvai gali įnešti valgin apkrečiamosios medžiagos. Praustis ir indus mazgoti reikia taip pat tikrai švariu vandeniu, dar geriau virintu.

Kiekviena liga greitai prisimeta prie silpno ir nesveiko žmogaus, todėl choleros epidemijos metu reikia stengtis *taisyklingai gyventi*; nevargit perdaug savęs darbu, nesilpnėti savęs paleistuvingu gyvenimu; vengti spiritinių gėralų (pergausus jų vartojimas labai pavojingas); *saugotis nušalimo*, o ypač nenušaldyt pilvo (patariama nešioti antpilvis); todėl choleros epidemijos metu labai pavojinga miegoti ant drėgnos žemės ir maudytis labai šaltame vandenyje, ypač tuojaus pavalgius.

Jokiu būdu negalima maudytis negiliose ir užterštose kūdrose ir upeliuose.

Galima būti visiškai ramiu ir tikru, kad laikantis šių taisyklių visai nesunku išsisaugoti choleros.

Kad pavojus apsikrėsti cholera nuo paprasto palytėjimo nėra

didelis, tai parodo kad ir tas, kad cholera sergančiųjų ligonių slaugintojų apserga nedidesnis skaičius, negu kitų.

Viduriams pasiluosavus reikia tuoju į tai atkreipti dėmesį ir nedavus ligai įsigalėti, kreipties prie gydytojo.

Cholera sergančiųjų ligonių slaugintojai be aukščiau nurodytųjų taisyklių, po kiekvieno ligonio ar jo baltinių palytėjimo privalo mazgoti rankas kokiuo nors dezinfekuojamuoju tirpiniu. Kambarėje, kur guli ligonis, nereikia nieko gerti ir valgyti. Ligonį skalbiniai ir išmatos privalo būti tuoju dezinfekuojami.

Gydymas. Apsirgęs cholera ligonis reikia tuoju paguldyti lovon, šiltai apkloti ir duoti gerti karštos arbatos ar ramunėlių duoti vidurių liuosuojamųjų vaistų (kalomelio ar ricinos aliejaus).

Kad numalšintus vidurių skaudėjimą, dedama kompresai arba kaitintuvai.

Nuo vėmimo duodama ryti gabalai ledo ir morfijaus. Nuo mėšlungio—kūnas trinama flanele su šiltu kamparo spiritu, arba degtine su druska. Prie šalančių rankų ir kojų dedama buteliai su karštu vandeniu.

Labai naudinga šildymas ligonio karštoje 34—35°R. vonioje.

Esant širdies silpnumui duodama stipraus vyno, valerianos, Gofmano lašų ir kitų jaudinamųjų vaistų. Vidurių sulaikomieji vaistai, kaip opijus, bismutas, taninas ir t. t. duodama tik liuosuojamųjų vaistų veikimui apsireiškus. Kartais esti nauda iš gausių klizmų su 1% šiltu tanino tirpiniu.

Paskutiniųjų choleros epidemijų metu būdavo gerų pasekmių nuo įleidimo po odą 0,75% sudomosios druskos tirpinio; tuo kūnui suteikiama skystimas, kurio jis nustoja vėmimu ir viduriavimu.

Maras (*pestilentia*).

Maro kaip ir choleros gimtinė yra Indija.

Iš tenai liga kartais pernešama ir į kitas šalis.

Ligonis skundžiasi galvos skaudėjimu, ima drebulys, limfos liaukos, dažniausia kulšių, kirkšnių, pažasčių ir kaklo patinsta ir skauda (buboninė maro forma).

Liaukų uždegimas savaitės gale pereina į pūliavimą; skauduliai trūksta ir ligonis gali išgyti; arba liga reiškiasi sunkesne forma, ligonis nustoja sąmonės, klajoja ir miršta pirmiau, negu pasidaro bubonai. Kartais liga reiškiasi ypatingu plaučių uždegimu (plaučių maro forma), ligonis atkosti su kraujais. Pagaliau esti žarnų maro forma, kuomet kartu su bendru sunkiu ligonio stoviu yra dar viduriavimas.

Sunkios maro formos pasižymi kartais smulkiais kraujo po oda išsiliejimais (tamsiai raudonas išbėrimas); nuo to maras buvo pavadintas „juodąja mirtimi“.

Maru sergančiųjų ligonių kraujuje, bubonų pūliuose, skrepliuose, o kartais ir žarnų išmatose esti savotiški, lazdelių pavidalo mikroorganizmai, kurias skaitoma ligos priežastimi.

I žmogų jie pakliuva (t. y. apsikrečiama maru) pro sužeistą odą (žaizdę, įdrėskimą), kvėpuojamaisiais keliais (šituo atveju esti plaučių maro forma—savotiškas plaučių uždegimas) ir galimas daiktas pro burną, skilvio ir žarnų kanalą, kas atsitinka nuo įvairių aplinkui esančių daiktų, kurie lengvai gali būti ligonio krauju, pūliais ir skrepliais užteršti.

Pastebėta, kad pelės ir žiurkės ypatingai linkę prie maro.

Vadinasi, jos gali apkrėsti žemę ir vandenį o iš ten ligos antkritis tuo ar kitu keliu gali patekti žmogun. Galimas daiktas taip pat kad ir vabalai (musės, blusos, blakės) kandžiodami žmones gali pernešti ligos antkirtį nuo maru sergančių ligonių, arba žiurkių ir pelių. Pelės ir žiurkės savo keliu su pagalba minėtų vabalų gali apsikrėsti maru nuo sergančio žmogaus.

Gydymas. Maras ypatingai siaučia neturtingų žmonių tarpe, gyvenančių ankštuose, nešvariuose butuose. Tokiose sąlygose liga lengvai pereina nuo vieno žmogaus ant kito. Marui gydyti leidžiama po oda serumas tokių arklių, kuriems prieš tai buvo skiepijama maro nuodai ir kurie tokiu būdu pasidarė nelinkusiais prie tos ligos.

Duodama jaudinamųjų vaistų, daroma vonios, skauduliai prapjaunama. Ligoniai reikia kuogreičiau atskirti, jų apkrėsti daiktai gerai dezinfekuoti, o jei galima tai ir sudeginti. Kad išvengus maro, reikalinga be kūno ir apskritai viso ko švarumo, daboti, kad oda būtų visur sveika; susižeidus reikia uoliai saugotis visokių nešvarumų. Būtinai reikalinga naikinti pelės, žiurkės ir vabalai.

Dizenterija arba kruvinoji (*dysenteria*).

Pavienių šios ligos atsitikimų pas mus galima gana dažnai pastebėti; kartais ištinka šitos ligos epidemija, ypatingai kur žmonės gyvena susitelkę ankštuose butuose. Kaikuriuose šiltose šalyse dizenterija, kaip ir cholera, niekomet neišsiveisia. Ji siaučia ypatingai karo metu. Kruvinąją dažnai serga vaikai, o ypač vargšai.

Blogas valgis ir gėrimas sugadina vidurius ir tuo palengvina apsikrėtimą dizenterija.

Apskritai, viskas kas pasakyta apie būdus apsisaugoti nuo choleros, reikia turėti omenyje ir norint išvengti dizenterijos.

Pažymiai. Dizenterijos požymiai šie: ligonis pradeda dažnai eiti laukan, jo išmatos skystos, pradžioje tik su gleivėmis, vėliau su pūliais ir krauju. Ligonį kankina dažnai skausmai viduriuose ir noras laukan.

Apatinėje kairėsės pilvo pusės dalyje, ypač ją čiupinėjant, jaučama skaudėjimas. Temperatūra nevisuomet pakilus. Storosios žarnos gleivių plėkšnelė smarkiai uždegta ir vietomis apmirusi; negyvosios dalelės nukrinta, palikdamos savo vietoje įvairaus didumo ir formos kraujuojančias opas.

Mirtingumas nuo šitos ligos gana didelis.

Mirties priežastis esti arba didelis nusilpnėjimas, arba kraujo apkrėtimas, kartais žarnos prakiurimas ir pilvo plėvės uždegimas.

Gydymas. Ligoniu duodamas tik skystas valgis (bulijonas, pienas) ir vynas. Ant pilvo dedama šildomieji kompresai. Ligos pradžioje duodama vidurių liuosuojamųjų vaistų (ricinos al., kalomelio), vėliau sutraukiamųjų ir raminaujamųjų vaistų. Nuo kankinančio labai dažnai užėinančio noro eiti laukan gera vartoti klizmos iš krakmolo nuoviralo ir žvakelės su morfiju, arba kokainu.

+

Pelkių drugys, maliarija (*febris intermittens*).

Apsikrėsti galima nesveikose pelkėtose vietose.

Ligos gemalai plazmodijai maliarijos parazitai, priklauso paprasčiausių gyvūnų rūšiai (mikroskopinio didumo). Jie rasta ligonio kraujyje; čia jie patenka pro odą įkandus ypatingos rūšies uodui (*anopheles*). Kita vertus, uodai, kandžiodami maliarija sergančius žmones, gauna iš jų minėtų parazitų. Parazitai uoduose gali gyventi ir veistis. Kad išvengus apsikrėtimo, patariama saulei nusileidus, ypač jei yra rasa ir ūkanota, nepalikti pelkėse ir ežeruose ir visokiais būdais saugotis uodų įkandimo; tuo tikslu vartojama rankoms pirštinės, veidui ir kaklui—tinklelis iš tuliaus, šydo ir t. t. Nepadengtas kūno dalis galima tepti gvazdikų aliejum, o dar geriau Kumerfeldo skystimu¹⁾. Kad apsaugoti butus nuo uodų atidarant langus, reikalinga įstatyti tinkleliai.

Pastebėta, kad pelkių ir balų džiovinimas, taip pat žibalo ar naftos į džiūstančius ežerėlius ir balas pylimas kliudo uodų veisimuisi ir žymiai sumažina skaičių apsikrėtimų maliarija.

Žinoma yra, kad aukštutiniųjų gyvenimų gyventojai rečiau serga, negu žemutiniųjų ir rūsių, kadangi kalbamosios rūšies uodai nepasikelia aukščiau 4—5 metrų nuo žemės. Greičiau apserga silpni ir naujai į tas vietas atvykę žmonės. Žmogus nuo žmogaus apsikrėsti negali.

Pažymiai. Pelkių drugys pasirodo kartais į keletą dienų po apsikrėtimo ir reiškiasi tuo, kad ligonį ima labai krėsti šaltis po kurio tuojau seka karštis su aukšta temperatūra.

¹⁾ 200 sleros ištrinti su 50,0 glicerino; 2,0 kamparo ištarpyti 50,0 odekolono, 20,0 borakso, 870,0 destiliuoto vandens. Viską sumaišyti ir įpilti 3 lašus mošuso lašų. Kad siera nenugultų dugnan įpilti 50,0 sleros etero.

Paskui ligonis ima smarkiai prakaituoti ir temperatūra krinta iki normos. Šitas drebulio, karščio ir prakaito gusis tęsiasi tik keletą valandų ir kartojasi arba kasdien arba pradieniui, kas antra diena ir paprastai visumet užaina tuo pačiu laiku. Esant pelkių drugiui žymiai sutinsta blužnis.

Gydymas. Nuo chinino liga pereina; jo duodama 3—4 valandos prieš užėisiant krėsti šalčiui.

Be chinino, gerai veikia arsenikas. Jei gydymas negelbsti, o ligonis pasilieka tame pačiame krašte, tai drugys gali būt didelio mažakraujingumo ir net mirties priežastimi. Tridieninį drugio tipą labai pasekmingai gydoma ir Erlichio arsenobenzolu.

Skorbutas (*scorbutus*).

Skorbuto priežastys nevisai dar aiškios; apsimėškia štai kuo: kaikuriuose vietose, dažniausia ant kojų, atsiranda melsvų dėmelių, tarytum tai būtų mėlinumai nuo sumušimo; bet ištikrųjų jos pareina nuo to, kad po oda išsilieja kraujo, kadangi indai, sergant skorbutu pasidaro trapūs.

Dantų smagenys taip pat išpursta ir ant jų atsiranda kraujuojančių opų. Šanariuose ir raumenyse jaučiama skaudėjimas taip pat nuo kraujo išsiliejimo. Nuo menkiausių suerzinimų atsiranda, daugiausia ant blauzdų chroninis odos uždegimas, nuo kurio pasidaro opos; pastarosios tegali būti išgydomos tik gydant visą organizmą.

Gydymas. Ligonis reikalinga gausiai maitinti, duodant jam kuo įvairiausią valgi; jis turi gauti ne tik daug mėsos, bet ir įvairių daržovių ir augalų, kaip svogūnų, kriėnų, taip pat augalų rugštis (citrinos sultys, spanguolės). Nemažiau svarbu tokiems ligoniams turėti sausas, šviesus, šiltas butas, grynas oras, ypač sodžiaus ir miškų. Beto tokiems ligoniams naudinga maudyti vėsiame vandenyje, dušai, apsitrinimai kvepiančiuoju actu. Kad išvengti skorbuto kariuomenėje, reikia kreipti ypatingo dėmesio į kareivių maistą ir pirmiausia į tai, kad maisto dalykai, ypač duona būtų geros rūšies.

Gripas arba infliuėna, irmėdė (*influenza*).

Pavienių infliuėnos atsitikimų esti visumet, bet kartais šita liga, del nežinomų priežastčių staiga įžiursta ir ja apserga daugelis žmonių; tuomet ji jau yra tikrai apkrečiama liga ir gali pereiti iš žmogaus žmogun.

Paprastai apsikrečiama pro orą, į kurį ligoniui kosint ar čiaudint patenka lašeliai gleivių su ligos antkričiu. Sergas *influenza* jaučiasi labai pavargusiu, skundžiasi galvos skaudė-

jimu, viso kūno laužymą, o ypač strėnose; be to yra sloga, kosulys, karštis, vidurių sugedimas, t. y. arba sukietėjimas, arba liuosumas, o kartais ir vėmimas. Kai kurių šių požymių gali ir nebūti.

Liga tęsiasi keletą dienų, bet kartais pereina į plaučių uždegimą. Influenca gydoma pašalinant, arba tik palengvinant kai kuriuos sunkesnius jos apsireiškimus.

Kokliušas (*tussis convulsiva*).

Šia liga serga daugiausia vaikai. Ligonis pradeda kosėti kaip paprastai, po kokių dviejų savaitių kosulys darosi savotišku: jis užėina gūsiomis, kiekvieną kartą ligonis iškosėjęs iki galo, atsikvepia su ypatingu švilpimu, vėl kosti ir vėl taip pat atsikvepia ir t. t. keletą kartų. Paprastai kosulys pasibaigia vėmimu. Kokliušu vaikai labai lengvai apsikrečia. Apsikrečiama dažniausia skrepiais, kurių dalelės iš ligonio pakliuva į sveiko kūdikio burną, arba su dulkėmis į jo kvėpuojamuosius organus. Liga tęsiasi apie 6 savaites, ir ligonis paprastai pasveiksta, jei tik negauna plaučių uždegimo.

Sergantis kūdikis reikia atskirti nuo sveikųjų ir neleisti prie jų, kol kosulys visiškai nepereis. Kartais duodama vaistai nuo mėšlungio ir atkosomieji.

Sergantiems kokliušu būtinai reikalingas tyras, grynas oras; todėl nereikia bijoti vesti vaiką pavaikšėti. Sveiki vaikai, esantieji kartu su ligoniu, negalima leisti prie kitų sveikų vaikų (pav. mokyklon) ankščiau, kaip po 15 dienų.

Raupai (rauplės) (*variola*).

Pažymiai. Liga prasideda drebuliu; temperatūra per keletą valandų pakyla iki 39-40°. Ligonis skundžiasi galvos ir ypatingai dideliu strėnų skaudėjimu.

Tokia padėtis tęsiasi 3-4 dienas, kol kūno neišbers raudonomis, pakiliomis dėmėmis (papulomis).

Pasirodžius dėmėms karštis sumažėja. Išbėrimas prasideda nuo burnos. Po dviejų dienų dėmės viduryje pasirodo pūslelė, kuri kasdien didėja, jos turinys darosi drumstas ir devintą ligos dieną virsta pūliais (raupų pustula viduryje įdubus).

Atsiradus pūliams temperatūra vėl kyla aukštin; pradėjusgi pūslelėms džiūt—pamažu vėl krinta iki normos.

Raupais labai lengva apsikrėsti netik turint reikalą su daiktais, kuriuos palietė ligonis, bet ir pro orą, kuriame kartu su dulkėmis gali būti lupančios odos ar sudžiūvusių pūlių dalelių.

Ligonis geriausiai yra patalpinti ligoninėje; jeigu tai negalima, reikia visiškai atskirti nuo sveikųjų ir pavesti slauginti, geriausia tokiam žmogui, kuris jau sirgo raupais.

Gydymas. Ligoniu reikalinga gera priežiūra, švari, lygi patalynė, linė, grynas oras ir žymėsniųjų ligos pasireiškimų gydymas. Kad veidas neliktų rauplėtu, vartojama dezinfekuojamieji tepalai arba pilkasis gyvojo sidabro tepalas.

Ligoniu išgijus, visi drabužiai ir skalbiniai privalo būti dezinfekuojami—geriausia garu. Kambarys dezinfekuojama nurodytu būdu ir ilgai vėdinama, mažos vertės daiktai deginama.

Ligonis galima leisti prie sveikųjų tik tada, kai visai užgis pustulos ir pasiliaus luposis oda, t. y. po šešių savaičių nuo pradžios išbėrimo. Buvusiųjų prie ligonio sveikųjų vaikų ankščiau 14 dienų negalima leisti prie kitų vaikų.

Anais laikais, kuomet raupų skiepijimas nebuvo žinomas, šita liga apsikrėsdavo ir mirdavo daugybė nuo raupų. žmonių.

Seniai buvo žinoma, kad karvės apserga raupais: ant tešmens atsiranda raupų spuogelių (pustulų).

Buvo taip pat pastebėta, kad pas melžėjas ant rankų atsiradavo tokių pat spuogų ir jau tokios melžėjos tikrais raupais neapsirgdavo.

1796 metais Anglų gydytojas Džener pirmas pasinaudojo tuo pastebėjimu ir patsai įskiepijo vienam vaikui melžėjos raupų; vaikas pasidarė nelinkusiu sirgti tikrais raupais.

Bet toks raupų skiepijimas (nuo vieno žmogaus kitam) skaitoma pavojingu, nes sykiu galima įskiepyti ir sifilis, ar kita kokia liga.

Kitą vertus—nevisumet galima turėti tikrųjų karvės raupų, kurie be to dar įskiepijimo vietoje duoda kartais stiprų uždegimą.

Gi įskiepytieji karvei raupai, kaip parodė patyrimas, žmonėms skiepyti yra patys geriausi.

Todėl dabar visur yra tam tikrų įstaigų, kur laikoma veršiukų, kuriems skiepijama raupai.

Tai daroma veršiukams ant pilvo: kuomet raupų pustulos pritvinksta, jos nugramdoma, gautoji medžiaga—vadinama *detritu* arba *vakcina*—sumaišoma su glicerinu ir laikoma, ligi prireiksiant, mažuose sandariai užkimštuose stikliniuose vamzdeliuose, tamsioje vėsioje vietoje.

Tokiose sąlygose vakcina negenda 6-8 savaites. Vamzdelį atidarius, jis turi būti tuojau suvartotas.

Oda, kur manoma skiepyti (dažniausia kairės rankos), reikia gerai numazgoti šiltu vandeniu su muilu, paskui nutrinti spiritu ir eteru.

Raupai galima skiepyti kiekvienu metu ir visokiame amžyje, dažniausia gi 6-ių mėn. vaikams.

Raupams skiepyti yra keleriopų peiliukų ir adatų. Skiepijant reikia oda pradurti ar įpjauti tik tiek, kad vos pasirodytų kraujas, nes kitaip sykiu su krauju išbėgs įleistas į įpjovimus *detritas* ir skiepijimas nepavyks. Paprastai daroma trys keturi gurimai arba įdėrėsimai 2-3 centim. atstu vienas nuo kito.

Instrumento galu ant įdrėkastos vietos uždedama detrito ir švelniai įtrinama.

Marškiniais po skiepijimo galima apsivilkti tik tada, kai jau įdrėskimas apdžiūvo.

Įskiepytas raupų spuogelis vystosi panašiai į tikrąjį. Į trečią dieną skiepytoji vieta pradeda raudonuoti ir tinti; ketvirtą-penktą dieną pasidaro raudona dėmelė—papula; šeštą dieną papuloje atsiranda vidury įdubus pūslelė, o aplink—uždegimo raudonumas.

Pūslelės turinys pradžioje esti skaidrus, bet dešimtą dieną virsta pūliais (pustula); kartais šituo laiku skauda visą ranką ir šiek tiek pakyla temperatūra. Nuo dvyliktos dienos raupų spuogelis pradeda džiūti, užsideda juodas šašas, kurs maždaug dvi-dešimtą dieną nupuola ir skiepijimo vietoje lieka randas. Jeigu įskiepijus pasirodys nors viena charakteringa raupų pūslelė, tai reiškia, kad skiepai priėmė.

Kad kūdikis kasydamas neerzintų raupų pūslelių jam galima rankutę aptverti.

Įskiepijus organizmas per septynis metus būna nelinkęs prie raupų; po 7 metų geistina skiepijimas pakartoti (revaccinatio), ypač, jei siaučia raupų epidemija. Antrą kartą skiepijant raupų pūslelės išsivysto ir sugyja kiek greičiau.

Vėjaraupiai (*varicella*).

Tai labai lengva liga; temperatūra pakyla beveik kartu su išbėrimu. Vėjaraupių pūslelės išsivysto labai greit (per keletą valandų) ir neturi viduryje įdubimo. Liga labai lengvai pereina ant kito. Gydyti nereikia.

Ligi nenusilups visi šašiukai ligonis dar gali apkrėsti kitą.

Buvusiųjų sykiu su ligoniu vaikų negalima leisti mokyklon ankščiau, kaip po 17 dienų.

Tymai (*morbilli*).

Tymais serga dažniausia vaikai. Kūdikis pradeda karščiuoti, akys paraudonuoja, atsiranda kosulys ir sloga, o po trijų dienų kūną išberia raudonomis, šiek—tiek pakiliomis dėmėmis. Dar po trijų dienų karštis puola, išbėrimas šviesėja, ir oda pradeda luptis smulkiais, į sėlenas panašiais žvynukais.

Jei liga vystosi taisyklingai—gydyti nereikia.

Tymais labai lengvai apsikrečiama. Apsikrėtimo keliai ir būdas tokie pat, kaip ir raupų. Atskirti nuo ligonio sveiki vaikai paprastai nuo ligos neišsigelbsti. Sveiki vaikai, atskirti nuo ligonio, leidžiama prie kitų vaikų (mokyklon) tik po 15-os dienų.

Buto dezinfekcija daroma tais pačiais būdais, ką ir po raupų. Ligonio slauginimas toks pat, kaip ir kitų karščiuojančių ligonių; čia naudinga sumažinti kambaryje šviesa.

Išgijusį galima leisti prie sveikųjų vaikų tik po keturių savaičių nuo to laiko, kaip pasirodė išbėrimas.

Raudonligė (*rubeola*).

Šita liga serga dažniausia vaikai: apsireiškia tuo, kad ant kūno atsiranda panašus į tymus išbėrimas; skirtumas tik toks, kad sergama lengvai, dažnai net be karščio.

Raudonligė serga ir tie, kurie tymais jau buvo sirgę, vadinasi tai yra savaranki liga. Paprastai ji pasibaigia per tris dienas ir gydymo nereikalauja.

Moksleivis leidžiama mokyklon po dviejų savaičių nuo išbėrimo pradžios. Buvusieji su ligoniu sveikieji vaikai neturi vaikščiot mokyklon 16 dienų.

Skarlatina (*scarlatina*).

Skarlatina serga dažniausia vaikai. Pas kūdikį staiga atsiranda didelis karštis, vėmimas ir skaudėjimas ryjant. Ant rytojaus visą kūną, pradedant nuo kaklo ir krūtinės, išberia smulkučiais, kaip taškeliais, spuogeliais, taip ankštai susispietusiais, kad iškart daro įspūdį tarytum oda vietomis ištisai paraudonavusi; labiausia tai pastebima ant veido. Podraug esti stiprus žiočių gleivių plėkšnelės uždegimas ir ant jos vietomis atsiranda stipriai prikibusių plėvių (*skarlatininė angina*).

Liežuvis arba apdėtas, arba raudonas, kaip avietė (skarlatininis liežuvis).

Po keturių dienų karštis palengva puola, išbėrimas darosi šviesesnis, gerklės skaudėjimas mažėja ir devintą dieną temperatūra nukrinta iki normos. Antrą ar trečią ligos savaitę oda pradeda luptis dideliais lopais; tai tęsiasi kokias šešias savaites. Skarlatina sunkesnė liga, negu tymai, nes kartais po jos atsiranda inkstų uždegimas ir vandenligė.

Kadangi skarlatina labai lengva apsikrėsti, o apsirus yra didelis pavojus gyvybei, tai, atsiradus jai namuose, visi sveikieji vaikai turi tuojau būt atskirti nuo sergančiųjų. Tų vaikų per 2 savaites negalima leisti prie kitų sveikųjų vaikų.

Ligoniiui reikalinga gera priežiūra ir atskirų ligos priepuolių gydymas: širdies silpnumo, didelio karščio, skarlatininės anginos ir t. t.

Kad sumažinti niežėjimą ir odos įtempimą, kūnas tepama du kartu per dieną kambario šilumos alyva; jei išbėrimas eina palengva ir nelygiai—tepama karšta 32^ot. alyva. Apsikrėtimo kečiai, taip pat buto ir daiktų dezinfekcijos būdai tie patys, ką ir raupų.

Apsikrėsti nuo ligonio galima visą laiką, kol lupasi oda. Prie sveikųjų negalima leisti ankščiau, kaip po šešių savaičių nuo išbėrimo pradžios.

Žočių difteritas arba difterija (*angina diphtheritica* s. *diphtheria*).

Šita liga serga taip pat daugiausia vaikai; apsikrėsti labai lengva, turint reikalą su buvusiais ligonio kambaryje daiktais; be to ligą galima gauti ir iš oro, kadangi jame kartu su dulkėmis gali būti išdžiūvusių ligonio skreplių dalelių, kuriuose esti difterito mikrobų (Leflero lazdelių).

Liga pasirodo per 1–3 dienas po apsikrėtimo. Difterija pasižymi ypatingu žiočių gleivių plėkšnelės uždegimu; pastaroji netik paraudonuoja ir patinsta, bet dar vietomis apsineša pilkai geltonomis plėvelėmis, kurios taip stipriai būna prikibusios, kad net su vata ar teptuku sunku jos pašalinti.

Tose plėvėse daugiausia yra šitos ligos antkričio. Liga dažnai pereina į nosį ir gerklas. Gerklų difteritas vadinamas taip pat *krupu*; nuo jo ligonis gali užtrokšti.

Sergant difteritu temperatūra esti šiek tiek pakilusi. Ligonis yra difterito nuodais užnuodintas.

Gydymas. Difteritas gydoma tuo, kad po oda ligoniui leidžiama priešdifteritinių syvų. Tai yra kraujo syvai tokio arklio, kuriam buvo įskiepytas difteritas, leidžiant po oda vis didesnes difterijos nuodų dozas.

Atskiri ligos pasireiškimai gydoma taip:

Žiotys tepama dezinfekuojamaisiais tirpiniais (sublimato, karbolio rūgšties ir t. t.); apie kaklą dedama šildomasis kompresas; vidun duodama jaudinamųjų ir karščio mažinamųjų vaistų.

Ligonis privalo turėti atskirą kambarį, gerai vėdinamą ir ypatingai švariai laikomą.

Skrepliai reikia spiauti į spiautuvę, kurion pripilta dezinfekuojamo skystimo. Lankytojai privalo laikytis kai kurių atsargumų: turėti tam tikrus drabužius ligoniui lankyti, įeinant į ligonio kambarį apsivilkti tam tikru perkeliniu, ar drobiniu chalatu, nesibučiuoti su ligoniu, o išėjus nusimazgoti rankas dezinfekuojamuoju skystimu ir gerai išvalyti drabužius.

Ligoniui leidžiama turėti reikalą su visais tik per 4 savaites po išgijimo. Jo kambarys ir daiktai dezinfekuojami ir vėdinami. Sveiki, su ligoniu buvusieji vaikai per 14 dienų neturi būti leidžiami prie kitų sveikų vaikų.

Kiaulikė (*Parotitis*).

Šita liga serga dažniausia vaikai ir apskritai jaunuoliai. Matomai ja labai lengva apsikrėsti, kadangi kartais esti vienas po kito visa eilė apsirgimų. Kame yra jos antkritis—dar nėra patirta. Liga prasideda nedideliu karščiu ir greta ausų esamųjų liaukų patinimu; nuo to ligonio veidas įgyja netikusį pavidalą, kas ir davė progos taip pavadinti ligą. Kiaulikė gyvybei nepa-

vojinga ir per savaitę ar dvi pereina be gydymo; kartais esti *kiaušinėlių* uždegimas. Ligonis trims savaitėms atskiriamas nuo sveikųjų.

Epideminis smagenų plėkšnelių uždegimas (*meningitis cerebro—spinalis epidemica*).

Kokiu būdu šita liga apsikrečiama—dar nėra galutinai patirta ¹⁾. Dažniausia apserga vaikai, kartais naujokai. Liga prasideda staiga dideliu karščiu; paskui tuojau atsiranda stiprus galvos skaudėjimas, vėmimas, ligonis nustoja sąmonės, miega; burna perkreipta, akys žvairios, lėliukės nevienodos, ligonį trauko mėšlungis.

Kad liga yra stuburio smagenų plėkšnelėse—sprendžiama iš to, kad labai skauda stuburkaulį, ypač jį paspaudus, ir kad pakaušio ir nugaros raumenys esti sutraukti. Be to, šitos ligos požymiai yra, be jau paminėtų, dar vidurių sukietėjimas, įdubęs pilvas ir retas pulsas.

Gydymas. Ant galvos dedama ledo, ant pakaušio Ispanijos musių plėštras ir vidun kalomelio tiek, kad pasiliuosuotų viduriai. Labai naudinga čia pradūrus per juosmenį išleisti šiek tiek stuburio smagenų skystimo. Liga labai pavojinga ir dažnai baigiasi mirtimi.

Kvėpuojamųjų organų ligos.

Gerklų gleivių plėkšnelės uždegimas (*laryngitis*).

Šita liga gaunama dažniausia iš nušalimo ar iš kvėpavimo dulketu oru. Reiškiasi kosuliu ir užkimusiu balsu.

Ant uždegtos gleivių plėkšnelės prisirenka gleivių, kurios ją erzina ir verčia ligonį kosėti. Sutinusios nuo uždegimo balso stygos negali taip virpėti, kaip sveikos ir dėl to ligonis užkimsta, ar net visai balso nustoja.

Gydymas. Apie kaklą reikia dėti šildomasis kompresas, gert duoti seltero vandens su pienu; vaistų duodama tokių, kurie palengvina skreplių atkosėjimą, kartais—narkotinių.

¹⁾ Nosies gleivėse rasta meningokokas. Berods liga dažnai ir prasideda sloga.

Bronchų gleivių plėkšnelės uždegimas (*bronchitis*).

Liga reiškiasi kosuliu. Klausant kvėpavimo, ligonio krūtinėje girdėti įvairių karkulių, panašių į švilpimą ir burbuliukų trūkimą. Bronchų gleivių plėkšnelė patinsta, ant jos susirenka daug gleivių; todėl bronchų kiaurimė susiaurėja ir oras, beeidamas pro siaurus vamzdelius, sudaro švilpimą; gi nuo to, kad oras praplėšia esančius juose gleivių kamščius, girdėtis tasai burbuliukų trūkimas. Sergant bronchitu kartais esti nedidelis karštis.

Gydymas. Jei kosulys sausas, duodama išskleidžiamųjų vaistų (sodos, šarminių vandenų, apomorfino) ir narkotinių (kodeino, morfijaus); atsiradus drėgniems karkuliams, duodama vemiamosios šaknies, senegos ir kit. užpilo.

Jei liga eina gilyn, t.y. į pačias plaučių pūsleles, tai prasideda vadinamasis *Katarinis plaučių uždegimas (pneumonia catarrhalis)*. Šita liga vystosi pamažu paskui bronchito, tęsiasi ištisas savaites, ar net mėnesius; temperatūra pasižymi labai dideliu svyravimu. Katariniam plaučių uždegimui gydyti vartojama atkoso-
mieji, reikalui gi esant karščio mažinamieji vaistai.

Krupozinis plaučių uždegimas (*pneumonia crouposa*).

Prasideda šalčio krėtimu, po kurio seka karštis. Pakilusi iki 39-40° temperatūra laikosi toj aukštumoje 7-9 dienas; paskui, ligoniui smarkiai prakaituojant, greit puola žemyn. Ligos pradžioje ligonis paprastai kosti ir jaučia šone dieglį. Skrepliai nuo esančiojo juose kraujo įgyja rūdžių spalvą.

Plaučių pūslelės esti pilnos paeinančio nuo uždegimo skystimo; pastaraisi jose sukreka ir pasidaro toks tankus, kad uždegimo apimta plaučių dalis palieka panaši į kepenis; dėl to ir sakoma „*plaučių audinių sukepenėjimas*“ (tokių plaučių dalelė skęsta vandenyje).

Ligos pabaigoje tasai sukrekęs uždegimo padarinys darosi vėl skystesnis ir išspiaujamas su skepliais. Jei pabarškinti plaktuku ligonio krūtinės ląstą, tai toje vitoje, kur plaučiai uždegimo apimti, girdimas daugiau ar mažiau duslus garsas; ten pat balso virpėjimas esti stipresnis ir kvėpavimas aštresnis (bronchinis); pradžioje ir pabaigoje ligos kartu su tokio kvėpavimu girdimas dar garsas, panašus į tą, koks esti, jeigu trinti plaukus (krepitacija).

Reikia pažymėti, kad krupozinis plaučių uždegimas skaitosi apkrečiama liga, kas matyti iš jos bėgio; be to, skrepliuose rasta tam tikrų mikrobų—pneumonijos dipliokokų (Frenkel).

Gydymas: gydant krupozinį plaučių uždegimą labiausia reikia rūpintis, kad širdis nenusilpnėtų: tuo tikslu duodama rusmenės užpilo ir jaudinamųjų vaistų. Išoro atitraukimui vartojama garstyčių popieris, šildomieji kompresai ir taurės. Li-

gos pabaigoje duodama tie patys atkosomieji vaistai, ką ir sergant bronchitu ar katariniu plaučių uždegimu t. y. vemiamosios šaknies, senegos ir kit. užpilo.

Plaučių džiova (*phthisis pulmonum*) arba plaučių tuberkuliozas (*tuberculosis pulmonum*).

Atmainos Džiova vadinasi toks chroninis plaučių uždegimas, kurio pradžioje plaučiuose atsiranda pilkų, **plaučiuose.** soros grūdo didumo kugelių. Partarieji esti arba išmėtyti po visus plaučius, arba sudaro lizdus, kuriuose yra daugybė vienas su kitu susiliejusių kugelių. Tokie lizdai laikui bėgant gelsta ir virsta į varškę panašia masę ir tuo būdu suardo jų apimtają plaučių dalį. Šitoji masė kartu su suardytųjų plaučių dalelėmis iškosoma ir jos vietoje palieka ruimas, vadinamas *kaverna*.

Ligos Džiovininkų skrepliuose su mikroskopo pagalba **pažymiai.** taras Kochas rado ypatingų, lazdelių pavidalo mikroorganizmų, kurie dabar vadinasi Kocho tuberkuliozo bacilomis. Todel džiova yra apkrečiama liga, kas pasitvirtina ir pavyzdžiais. Apsikrėsti galima besibučiuojant su džiovininkais, arba kvėpuojant oru, kuriame yra dulkių su išdžiuvusiais džiovininkų skrepliais. Apserga dažniausia silpni, kitos kurios ligos nualinti žmonės. Lyga vystosi pamažu.

Džiovos Ligonis skundžias nuo seniai esančiu bendru **pažymiai.** silpnumu, suliesėjimu, troškuliu; kartais kosti kraujais. Plaučiuose girdėti įvairių karkulių. Ligos pabaigoje atsiranda karštis, ypač vakarais; naktimis ligonis labai prakaituoja; išsekus galutinai jėgoms, ligonis miršta, t. y. užtrokšta, kadangi didelė plaučių dalis esti suirusi.

Gydymas. Džiovos vystymąsi galima sulaikyt šiais būdais: džiovininkui būtinai reikalingas tyras, sausas sodžiaus oras ir maistingas, lengvai virškinamas maistas (pienas, mėsa). Labai naudinga džiovininkams kumisas ir stiprinamieji vaistai: žuvies taukai, geležis, arsenikas. Pagaliau reikia lengvinti žymesnieji ligos priepuoliai, pav. kosulys. Sergantiems džiova duodama dar kreozoto ir jo preparatų.

Ligonis privalo spiaudyti į tam tikrą indelį, kurin reikia įpilti dezinfekuojamojo tirpinio, pav. 5% karbolio rūgšties, sublimato (1:1000) arba 10% sodos. Jeigu ligonis spiaudo kraujais, jis privalo gulėti taip, kad krūtinė būtų kiek aukščiau, visiškai ramiai, nekalbėt ir giliai nekvėpuot; jei ligonis nelabai silpnas, ant krūtinės dedama šalti kompresai; vidun duodama kosulio malšinamųjų ir kraujo stabdomųjų vaistų.

Plaučių išsitempimas (*emphysema pulmonum*).

Nuo ilgo stipraus kosulio, didelio plaučių ištempimo grojant pučiamaisiais instrumentais, nuo dažno didelių sunkenybių kilno-

jimo ir t. t. plaučiai taip išsitiesia, kad jie jau nustoja galėję taip susitraukti, kaip ligtolei. Suprantama, delko pas tokius ligonius atsiranda troškulys su visomis jo blogomis pasekmėmis.

Šią ligą galima dažniausia pastebėti pas senius, pas kuriuos visų audinių tamprumas mažėja.

Plaučių supuolimas (*atelectasis pulmonum*).

Žinoma, kad plaučių pūslelėse yra oro. Betgiatsitinka, kad oras iš jų išeina, jei plaučiai suspaudžiami, pavyzdžiui, atsiradusiu pleuros ruime skystimu, arba ilgai ligoniui gulint vienoje padėtyje ir t. t. Plaučių dalis, netekusi tokiu būdu oro, supuola ir jau negali daugiau išsiplėsti.

Plaučių išpurtimas.

Įvairių ligų bėgyje visame organizme, vadinasi ir plaučiuose kraujo tekėjimas taip gali susilpnėti, kad kraujas plaučiuose susilaiko ir jo (kraujo) syvai, persisunkę pro indų sienas, pripildo plaučių pūsleles. Tai yra plaučių *išpurtimas* (*gipostazas*).

Pagaliau plaučiuose, panašiai, kaip ir kituose organuose, gali būti *gangrena*, votis ir įvairūs *navikai* (pav. vėžys).

Pleuros uždegimas (*pleuritis*).

Esant pleuros uždegimui, jos ruime atsiranda skystimo (eksudato), kuris esti tai tirštesnis tai skystesnis. Skystas eksudatas gali būti skaidrus, kaip vanduo—serozinis ir pūlinis.

Pleuritų rūšys Todel pleuritas gali būti *sausas* (*pleuritis sicca*), kuomet pleura tik apsinešus tirštu uždegimo eksudatu ir su *skystimu* arba eksudatinis (serozinis, pūlinis), kuomet skystimas susirenka tarp plaučių plėkšnės lakštelių ir atstumia juos vieną nuo kito (*pleuritis exsudativa, serosa et purulenta s. empyema*.)

Pažymiai Ligonis kosti sausai, karščiuoja ir skundžiasi diegliu krūtinėje. Jeigu skystimo daug ir slėgia plaučius, tai dar prisideda troškulys. Jei pleuritas sausas, tai kvėpuojant girdėti pleuros trynimosi užėsų, paeinąs nuo jos nelygumų.

Eksudatinį pleuritą galima pažinti barškinant krūtinę plakteliu—girdėtis duslus garsas, panašiai, kaip barškinant pirštais į virdulį galima nustatyti, kiek jame yra vandens. Pūlinį pleuritą nuo serozinio galima tikrai atskirti tik padarius mėginamąjį pradūrimą (špricu).

Gydymas. Pleuritams gydyti vartojama: 1) Atitraukiamieji vaistai (Ispanijos musių plėstras, sausos taurės, šildomasai kompresas, tepimas jodo lašais).

2) prakaito varomieji vaistai (pilokarpinas, salicilo rūgštis, natris, šiltos vonios, pirtis).

3) šlapimo varomieji vaistai.

Jei serozinis pleuritas ilgai tęsiasi, vartojama stiprinamieji vaistai t. y. tie, nuo kurių kūno mitimas darosi geresnis (geležis, arsenikas), taip pat duodama maistingesnis valgis; reikalui esant skystimas išleidžiama tam tikrais instrumentais. Pūlinis pleuritas galima gydyti tik operacija: krūtinės ąstoje daroma anga, pūliai išleidžiama, o pleuros ruimas išplaujamas boro, ar salicilo rūgšties tirpiniu.

Oro patekimas pleuros ruiman (*pneumothorax*).

Tai gali atsitikti pas džiovininkus, kai pas juos pasidaro kartu su plaučių taip pat ir pleuros opos; tas pat esti sužeidus krūtinę. Kai tik oras įeina į plaučių plėkšnės ruimą, užėina didelis kosulys ir atatinamoji krūtinės dalis beveik visai nustoja dalyvavus kvėpavime.

Kraujo tekamųjų organų ligos.

Širdies krypties uždegimas (*pericarditis*).

Šios ligos, kaip ir pleuros uždegimo, bėgyje gali atsirasti daugiau ar mažiau uždegimo skystymo (eksudato), kuris kartais taip suspaudžia širdį, kad gali net visai sustabdyti jos veikimą.

Širdies Iš kitos pusės įvairių apkrečiamų ligų padariniu esti *vidujinės širdies plėkšnelės uždegimas* (*endocarditis*), nuo kurio joje atsiranda opos. Pastarosioms užgijus, pasilieka randai, kurie gali taip iškraipyti širdies vožtuvus, kad jie darosi arba nepakankamais širdies angoms uždaryti, arba negali laisvai atsiderėti. Tokia širdies atmaina, arba širdies yda (*vitium cordis*) atsitinka dažniausia kairėje širdies pusėje. Širdies ydos padarinys esti kraujo tekėjimo netaisyklingumas.

Paimsime pavyzdžiui aortos angos susiaurėjimą. Kad visas kraujas, širdies skilveliui susitraukus, galėtų pereiti į aortą pro jos susiaurėjusią angą, skilvelis pradeda smarkiau dirbti (jo raumenys storėja). Kuriam laikui praėjus, nuo sunkaus darbo skilvelis nusilpsta, kraujas pradeda užsilikti jame, paskui kairiame prieširdyje, plaučiuose, apatinėje tuščiojoje venoje ir ten, kur ji išsišakoja (pilvo organuose, kojose). Nuo tokio kraujo užsilikimo, pilve atsiranda skystimo, paskui kojų, o vėliau ir viso kūno išpurtimas.

Sustiprėjusi nuo vaistų širdis gali tiek padidinti darbą ir pataisyti kraujo tekėjimą, kad skystimas viduriuose ir išpurtimas pranyksta ir ligonis pasitaiso, tik, deja, neilgam: ankščiau ar vėliau jis turi žūti nuo kraujo tekėjimo sutrikimo. Kartais gi, atsitinka, kad serganti širdis paliauja dirbus (paralizuojasi) ankščiau, negu suroja atsirasti po visą kūną skystimas. Toks staigus širdies paraližius įvyksta dažniausia greitai bebėgant, arba taip smarkiai bejudant, taip pat įvairiais atsitikimais stipraus susijaudinimo (išgastis, džiaugsmas ir t. t.).

Gydymas. Ligonii būtinai reikalingas ramus taisyklingas gyvenimo būdas. Jis turi vengti spiritinių gėralų, sunkių valgių, smarkių judėjimų. Pasirodžius išpurtimui, duodama širdies vaistai: rusmenės, gludišio užpilo ir kit. Labai gerai veikia pieno dieta: nuo jos išpurtimas gali sumažėti ir net visai išnykti.

Nervinis širdies skaudėjimas (*angina pectoris*).

Šita liga reiškiasi tokiais stipriais skaudėjimais apie širdį, kad ligoniui rodosi, jog jis tuo numirs. Skaudėjimas panašus į degimą, grėžimą, traukimą arba slėgimą; jis paprastai atsiliepia ir kairėje rankoje. Priepuolių ilgumas ir dažnumas esti nevienodas. Neretai atsitinka, kad skausmo priepuolyje širdis sustoja plakus ir ligonis miršta.

Pas šita liga sergančius ligonius esti paprastai kokia nors širdies yda, bet kartais negalima joje surasti jokių matomų atmainų.

Gydymas. Ligonis reikia paliuosuoti nuo varžančių jį drabužių, ir duoti jam kvėpuot grynu oru, prie širdies pridėti pūslę su ledu. Gera yra širdies srytis ir galūnės trinti garstčių spiritu.

Kaip vaistas čia gerai veikia amilnitritas,—įvarvyti į nosinę 2—5 lašus ir duoti ligoniui uostyti.

Aortos aneurizma.

Pas senius ir girtuoklius arterijos nustoja galėjusios lengvai išsitempti, darosi kietesnės ir šiurkštesnės. Toks kraujo indų sienelių apkitimas vadinasi *arterijų sklerozu*. Žaizdos pas tokius žmones labai kraujuoja, kraujas gi sunku sulaikyti, nes indai sunkiai susitraukia.

Nuo nuolatinio kraujo bangų spaudimo į tokių indų sienas tam tikroje arterijos vietoje gali atsirasti jos sienos išsikišimas, vadinamas *aneurizma*. Ji dažniausia būna aortos lanke; laikui bėgant ji didėja ir pagaliau trūksta ir ligonis miršta nuo kraujo išbėgimo.

Reikia paminėti dar paprastas nervinis širdies mušimas (*palpitatio cordis*) ir Bazedovo liga.

Pastaroji prasideda širdies mušimu, paskui pradeda augti gūžys ir išvirsta akys.

Maisto virškinamųjų organų ligos.

Maisto virškinamojo latako vidus, pradedant nuo burnos, išklotas gleivių plėkšnele; jos uždegimas (kataras) atsitinka gana dažnai. Čia nekalbėsiu apie tuos įvairius burnos gleivių plėkšnelės uždegimus, kurie esti pas vaikus nuo nešvaraus penėjimo (paprastas kataras, aftos, pienligė). Pereisiu tiesiai prie dažniau pasitaikančių įvairiuose amžiuose ligų.

Žiočių kataras arba paprastoji angina (*angina catarrhalis*).

Atsitinka dažniausia nuo nušalimo. Jis reiškiasi žiočių gleivių plėkšnelės patinimu ir paraudonavimu; ypatingai ištinsta mindalinos. Ligonis karščiuoja ir rydamas jaučia skaudėjimą. Aštrus uždegimas per keletą dienų pasibaigia, kartais gi pavirsta chroniniu.

Nuo paprastosios katarinės anginos reikia atskirti *folikulinę angina*, kuomet ant paraudonavusių ir ištintusių mindalinių paviršiaus pastebimi smulkūs, gelsvi, aguonos grūdo didumo spuogučiai. Kai kada, be mindalinių uždegimo, dar jų plyšiuose prisi-renka uždegimo gleivių, kartais pūlių pavidalo. Tokia liga vadinasi *lakuninė angina*. Jeigu žiočių gleivių plėkšnelės uždegimas eina gilyn ir atsiranda pūliai, tai tokia angina vadinasi *flegmoninė*.

Apie difteritinę angina jau buvo kalbėta.

Gydymas. Apie kaklą dedama šildomasis kompresas, be to žiotys tepama ir plaujama įvairiais vaistais (Bertoletto druskos, boro rūgšties, alūno, tanino ir kit. tirpiniais). Jei pasidaro votis—ji savo laiku reikia prapiauti.

Stemplės susiaurėjimas.

Stemplės susiaurėjimas atsitinka nuo įvairių priežasčių.

1) nuo esančių stemplėje ar netoli jos navikų, pav. vėžio, taip pat aneurizmos, gūžio ir t. t.

2) nuo stemplės randų, pav. nudeginus ją mėginant nusi-
nuodyt kuriuo nors gailiųjų skystimų, arba užgijus kokioms nors
opoms (sifilio, tuberkuliozo).

Esant šioms sąlygoms, stemplė gali visai užsitraukt ir li-
gonis miršta iš bado, kadangi maitinimas pro tiesiąją žarną (mai-
tinamosios klizmos) nepakankamas ir gali tik atitolinti mirtį.

Jeigu stemplė sutraukta randu, tai ji ištempiama tam tikrais
bužais.

Aštrus skilvio kataras (*catarrhus gastricus acutus*, *gastritis acuta*).

Tai yra skilvio gleivių plėksnelės uždegimas; jo priežastys:

1) apsivalgymas, 2) pagedęs valgis, 3) pergausus spiritinių
gėralų gėrimas ir 4) pilvo nušalimas.

Ligonis skundžiasi spaudimu po krūtine, atsirūgimu, vemia,
arba tik pikta darosi. Liežuvis apklotas, yra karščio, nors ir ne-
visumet.

Gydoma atsižiūrint į kataro priežastį.

Jei skilvyje yra perdaug to ar kito valgio ir jei vėmimas
nepakankamas, tai ligoniui duodama vemiamųjų vaistų (vidun ipe-
kakuanos, po oda apomorfino); jei valgis dalinai perėjęs į žarnas
— duodama vidurių liuosuojamųjų vaistų. Piktinimui ir vėmimui
sumažinti duodama ryti ledo gabalėlių ir ramiamųjų vaistų (mor-
fijaus, kokaino, bismuto ir kitų). Gerti naudinga selterio ir sodos
vandens. Ligonio valgis, net ir pasibaigus aprašytiems priepuo-
liams, turi būti lengvas, geriausia skystas, pav. pienas, bulijonas.

Chroninis skilvio kataras.

Skiriasi nuo aštraus tik tuo, kad nurodyti ligos prieuoliai
silpniau reiškiasi; liga tęsiasi ilgą laiką, tai beveik pereidama, tai
vėl stiprėdama nuo kokio nors kad ir nežymaus neatsargumo su
valgiu.

Toks ligonis gana dažnai vemia, nuolatos atsirūgsta, skun-
džiasi spaudimu po krūtine, blogu apetitu. Skilvys kartais labai
išsiplečia ir valgis jame susilaiko ilgesnį laiką. Pagaliau, dėl ne-
taisyklingo valgio virškinimo, ligonis visai nusialina.

Chroninio skilvio kataro gydymas labai įvairus, svarbiausia
vienok yra atatinkamas valgis: pienas, skysti kiaušiniai, neriebi
mėsa. Jei ėda riemu, duodama sodos arba magnezijos. Reikia
vengti vidurių sukietėjimo, kuris sergant šita liga esti gana daž-
nai. Jei skilvio sultyse mažai druskos rūgšties, tai jos duodama
gerti. Jei rūgščių skilvyje perdaug, duodama šarmų, ypač šarminių
mineralinių vandenų.

Kartais gerai veikia kasdieninis skilvio plovimas (išryto nevalgius).

Aštrus žarnų kataras (*catarrhus intestinorum acutus*) arba žarnų gleivių plėkšnelės uždegimas.

Pareina nuo tų pačių priežasčių, ką ir skilvo kataras; dažnai abi tos ligos būna kartu.

Esant žarnų katarui ligoniui skauda pilvas ir pasidaro liuosi viduriai. Kartais pakyla temperatūra, bet karštis laikosi keletą dienų; tuo, tarp kitko, šita liga ir skiriasi nuo vidurių šiltinės, kur karštis tęsiasi ištisas savaites.

Aštraus žarnų kataro gydymas daugiausia priklauso nuo pagimdžiusių jį priežasčių. Jeigu jis pareina nuo maisto, tai pradžioje duodama vidurių liuosuojamųjų vaistų (ricinos, kalomelio). Jeigu viduriavimas po šių vaistų nepereina, tai duodama sulaikomųjų vaistų: opijaus, bismuto, tanino ir kitų. Skaudėjimui samžinti ant pilvo dedama šildomasis kompresas arba karštos palos.

Valgis ligos metu turi būt skystas (pienas, bulijonas, gleivinės sriubos ir t. t.).

Chroninis žarnų kataras.

Esant chroniniam žarnų katarui ligonis skundžiasi nuolatinio vidurių sukietėjimu, kuris retkarčiais pasikeičia liuosumu.

Daug rečiau viduriai esti nuolatos liuosi. Ligoniai dažnai skundžiasi skilvio išputimu, skaudėjimu ir gurguliavimu.

Nuo ilgo nenormingo valgio virškinimo ligonis liesėja ir silpsta. Chroninio žarnų kataro gydymui reikalingas atatinamas valgis (daugiausia pieninis). Vidurių sukietėjimui prašalinti vartojami pilvo masažai, klizmos, lengvi vidurių liuosuojamieji vaistai ir mineraliniai vandenys.

Apskritoji skilvio opa (*ulcus rotundum*).

Ligonis skundžiasi dideliu skaudėjimu po krūtine, kuris visomet užėina po valgio ir darosi stipresnis nuo skilvio sryties paspaudimo. Ligonis paprastai vemia, dažnai kraujais, kurie išėina beveik neapkite. Liga tęsiasi kartais ilgus metus, opa užgyja, pasidaro randas ir ligonis pasveiksta; kartais gi skilvio sienelė prakiūra, nuo ko ligonis neišvengiamai miršta.

Sergantis apskritąja skilvio opa reikia paguldyti lovon ir maitinti tik mažais šalto pieno daviniais. Jei ligoniui pienas netinka, tai duodama bulijonas, kuriame išplaktas žalias kiaušinis. Vėmimas ir skaudėjimas gydoma žinomais būdais.

Jei ligonis vemia kraująs, tai ant skilvio sryties dedama pūslė su ledu, vidun duodama ryti ledo gabalėliai ir kraujo stabdomųjų vaistų: (pusantrachlorės geležies, tanino, išvalyto tarputyno ir kitų.)

Skilvio vėžys (*carcinoma ventriculi*).

Vėžiu vadinama piktytis navikas, kuris gali atsirasti bet kuriame organe. Jis žalingas tuo, kad išplitęs paprastai vėl išauga toje pačioje vietoje arba šalimais; be to jo dalelės gali būti perneštos į kitus organus ir ten sukelti tą pačią ligą.

Pas sergantį skilvio vėžiu ligonį esti vėmimas, dažnai kraująs, kurie būna taip apkitę, kad labiau panašūs į kavos tirštumus. Skilvyje galima apčiuopti didesnis ar mažesnis sutinimas.

Šita liga serga daugiausia pagyvenę žmonės (virš 40 metų). Ligonio veidas darosi pilkos, kaip žemė, spalvos, jis pats eina vis liesyn ir liesyn ir pagaliau, išsekus visoms jėgoms, miršta.

Vėžys gydoma tuo, kad navikas kaip galima ankščiau išpaujama.

Aklosios žarnos ir kirmio atžalos uždegimas (*typhlitis et appendicitis*).

Liga pareina nuo išmatų ar sunkiai suvirškinamų maisto dalykų, o kartais ir pašalinių daiktų susilaikymo aklojoje žarnoje arba kirmio atžaloje, nuo opų žarnose (tuberkuliozas, dizenterija, tifas), aštrių ir chroninių katarų, ypač esant dar [kietiems viduriams. Jei uždegimas pereina į aklosios žarnos ar kirmio atžalos dangą, tai gaunamas *perityphlitis* (*perityphlitis*). Esamo už aklosios žarnos gaustoto uždegimas vadinasi *paratyphlitu* (*paratyphlitis*).

Esant aklosios žarnos ar kirmio atžalos uždegimui, jaučiamas stiprus skaudėjimas dešiniojo klubo srytyje, viduryje tarp bambos ir priešakinio viršutinio klubikaulio kyšulio; toje vietoje galima užčiuopti skaudų sutinimą; jo didumas pareina nuo ligos periodo ir nuo to, ar tik viena atžala apimta uždegimo ar kartu ir akloji žarna.

Dažnai uždegimo vietoje atsiranda pūlių ir pasidaro skaudulys. Ligonis turi karščio, dažnai esti žaksėjimas ir vėmimas. Ligonis gali išgyti per kelias dienas; bet gali ir numirti, jeigu žarna prakiūra ir pasidaro pilvo plėvės uždegimas.

Esant aklosios žarnos ir kirmio atžalos uždegimui, vidurių liuosuojamieji vaistai, net tokie švelnūs, kaip ricinos aliejus ir kalomelis, neprivalo būti duodami; jų vietoje daroma klizmos.

Vidun duodama didelės opijaus dozės, išoro vartojama ledas. Be to naudingi lengvi įtrynimai į aklosios žarnos srytį pil-

kojo gyvojo sidabro tepalo. Jei ligonis neina geryn—tenka daryti operacija. Kad kirmio atžalos uždegimas nepasikartotų, patariama jis išpiauti.

Žarnų užsikimšimas (*Vidurių užstojimas—ileus*).

Žarna gali užsikimšti 1) jei joje sustos didelis išmatų kamuolys, tulžies ar išmatų akmenys, ar koks pašalinis, netyčia prarytas daiktas, 2) jei žarna kaip nors persisuks ar persimes, arba jei viršutinė žarnos dalis įsikiš į apatinę; pagaliau žarna gali susismaugti kai kuriuose pilvo ruimo plyšiuose ir angose (vidujinė ir išorinė kyla); 3) jei pačioj žarnoje ar netoli jos atsiranda navikas.

Esant žarnų užsikimšimui pas ligonį sustoja veikė viduriai, atsiranda stiprus pilvo skaudėjimas ir išputimas, vėmimas—pradžioje paprastas, pagaliau išmatomis. Ligonis greit nusilpnėja ir jau iš pažiūros atrodo labai sunkiu ligoniu. Mirties priežastimi esti jėgų nustojimas, žarnos prakiurimas ir pilvo plėvės uždegimas.

Gydymui vartojamos gausios aukštos klizmos, kuriomis stengiamasi ištraukti laukan žemiau esančios išmatų masės. Vidurių liusuojamieji vaistai pavojingi, nes gali dar padidinti žarnos įtempimą.

Duodamos taip pat didelis opijaus dozės. Dažnai tenka ligonis gelbėti operacijos keliu, t. y. perpiauti pilvas ir pataisyti ar paliuosuoti užsispraudusią žarną.

Pilvo plėvės uždegimas (*peritonitis*).

Tik ką buvo paminėtas *pilvo plėvės uždegimas (peritonitis)*, kuris dažniausia atsiranda po įvairių pilvo organų uždegimo, ypač esant skilvyje ar žarnose opoms, arba aklosios žarnos uždegimui ar žarnų užsikimšimui.

Svarbiausi pilvo plėvės uždegimo požymiai, tai vidurių išputimas, stiprus skaudėjimas, ypač čiupinėjant, vėliau vėmimas ir karštis. Ligonis greitai silpnėja.

Liga dažnai baigiasi mirtimi.

Gydymo būdai pareina nuo ligos priežasties. Vidun duodama opijaus, ant pilvo dedama pūslė su ledais (geriausia yra pūslė pakabinti, kad ji tik-tik paliestų pilvą).

Emorojus (*Mariscae haemorrhoidales*).

Emoroju vadinama venų išsitempimas tiesiojoje (sėdimoje) žarnoje pas užpakalio vartus. Liga pareina nuo kraujo susistovėjimo tose venose; pastarosios nelygiai išsitempdamos, išsiverčia vietomis guzų, arba karolių pavidalo. Jei guzai yra pas pat užpakalinius vartus, tai jie vadinama išoriniais, o jei aukščiau tai vidujiniais. Guzai kliudo laisvam mėšlo išėjimui: mėšlas

verždamasis drasko juos ir nuo to esti skaudėjimas. Vidujiniai guzai nuo *stenėjimo* kartais išeina lauk, o atgal eidami kartais pasispraudžia užpakaliniuose vartuose, ištinsta ir dar labiau skauda. Prie tų guzų nuo mėšlo veržimosi dažnai prisimeta uždegimas, atsiranda opų, guzai gana dažnai pratrūksta ir smarkiai kraujuoja.

Gydymas: vidurių sukietėjimo pašalinimas; prisimetus uždegimui—gulėti lovoje, prie užpakalinių vartų dėti pūslę su le-
dais, arba stačiai į juos ledo gabalėlius; tuo būdu apstabdoma ir kraujo bėgimas iš guzų; opos gydoma plovimu dezinfekuoja-
maisiais tirpiniais, padeginimu liapisu; taip pat vartojama jodo-
forminės žvakelės. Tikresnis gydymas—tai guzų išpiovimas
arba išdeginimas termokauteriu.

Vidurių kirmėlės.

Jų esama dviejų rūšių: *apvalių* ir *paplokščių*, arba kas-
pininių. Čia bus paminėtos tik kaikurios.

Kad žmoguje yra kirmėlių galima tikrai pasakyti tik tuo-
met, kai jo išmatose randama arba pačių kirmėlių arba jų kiau-
šinėlių, kuriuos galima pamatyti tik su mikroskopo pagalba.

Sunkumas ir skaudėjimas viduriuose, maisto virškinimo
sutrikimas, galvos svaigimas, mėšlungis ir kiti negalavimai, ku-
riais kartais ligonis skundžiasi esant jo viduriuose kirmėlėms,
tai vis požymiai, kurių dar nepakanka manyti čia esant vidurių
kirmėles, kadangi šitie požymiai gali būti ir sergant įvairiomis ki-
tomis ligomis.

Apvaliosios kirmėlės. *Askaryda (ascaris lumbricoides)* panaši į slięką,
bet rausvai baltos spalvos. Ji laikosi daugiausia
plonosiose žmogaus žarnose, bet kartais nulenda ir
į tulžies takelį ir kvėpuojamuosius organus (pro skilvį ir stemplę).
Askarydos kiaušinėliai, patekę su žmogaus išmatomis į žemę, pa-
virsta kirmėlės gemalais; pastarieji su apterštais maisto produktais
arba vandeniui gali pakliūti į žmogaus vidurius ir tę išaugti į kir-
mėles.

Askarydos išvaroma čitvaro sėklomis ir santoninu. Santo-
ninas gaunama iš čitvaro sėklų.

Spalinė kirmėlė (*oxyuris vermicularis*), balta maža siūlelio
pavidalo kirmėlaitė; daugiausia laikosi storosiose žmogaus žar-
nose, ypač sėdimosiojo žarnų, sukeldama niežėjimą užpakalinių
vartų apskritime, o pas mergaites—išorinių lyties dalių. Apsikrė-
sti spalinėmis kirmėlėmis galima tuomet, jeigu išmatos, kuriose
yra tos kirmėlės kiaušinėlių, pakliūva žmogui į burną, pavyzdž.
nuo nešvarių rankų, arba kartu su apterstomis daržovėmis ar
kitais produktais.

Ji išvaroma klizmomis iš česnako nuoviralo arba vandens
su druska, o dar geriau iš vandens su sublimatu (0,008—0,015
į 1½—3 stiklus vėsaus vandens). Kad sumažinti niežėjimą užpa-

kalinių vartų srytis tepama prancūzų tarputynu ar pilkuoju tepalu. Naudinga užlaikyti tam tikra dieta (be angliavandžių.)

Trichina Tai yra labai maža žarnų kirmėlaitė, plono gelsvai balto vos-vos matomo akimis siūlelio pavidalo.

Žmogus gauna trichinių iš kiaulienos, kur jos galima matyti kaipo daugybę geltonų aguonos grūdo didumo taškelį.

Kiekvienas taškelis, tai į spiralę susisukusi savo kevale gulinti trichina.

Jei tokia mėsa patenka į skilvį, tai kevalai sutirpsta ir trichinos pakliūva į plonąsias žarnas, ir tenai greit veisiasi (per keletą dienų).

Naujai gimusios trichinos praduria žarnų sienelę ir pro žarnų saitą arba limfos ir kraujo indais išsisklaido po įvairius mūsų kūno raumenis, apsistoja juose ir sukelia tų raumenų uždegimą.

Pažymiai Tuo būdu liga pilnai apsireiškia tik tai praslinkus keletai dienų po apsikrėtimo. Ligonis skundžiasi vėmimu, arba tik piktinimu, liuosais viduriais, karščiu, nemiga dažnais prakaitavimais ir stipriais raumenų skaudėjimais. Pažymėtina, kad labai dažnai ligonio vokai papursta, kojos ir rankos per sąnarius sulenktos. Kad išvengus apsikrėtimo trichinomis, gydytojo neapžiūrėta kiauliena reikia gerai išvirinti. Jei yra pamato manyti, kad žmogus apsikrėtė trichinomis, duodama didelė doza vidurių liuosuojamųjų vaistų ir santonino. Jei liga jau visai išsivysčius, tai gydoma atskiri jos priepuoliai.

Paplokščiosios kirmėlės. Jų yra trys rūšys: 1) *Soliteris arba ginkluotasis kaspinius (taenia solium)*; 2) *neginkluotasis kaspinius (taenia saginata)*; 3) *platusis kaspinius (bothriocephalus latus)*.

Pirmasis turi keletą aršinių ilgio, du antrieji—net po keletą sieksnių. Paplokščiųjų kirmėlių plotis ne visur vienodas; viename gale, siauresniame ir plonesniame yra aguonos grūdo didumo galvutė.

Kiekviena kirmėlė susideda ir atskirų gabalėlių arba narelių, kurie gali atsiskirti ir išeiti su išmatomis.

Kuomet gyvuliai (kiaulės ar kurie kiti) praryja tuos narelius, ar kiaušinėlius, jie apsikrečia ir jų raumenyse atsiranda gelsvų, pailgų, kanapės grūdo didumo pūslelių (rajus.)

Mėsa, kurioj yra tokių pūslelių, jei ji nepakankamai išvirinta, apkrečia žmogų: iš tų pūslelių žmogaus žarnose išauga paminėtosios plokščios kirmėlės. Tuo būdu pasidaro užburtas ratas: žmogus apkrečia gyvulius, o gyvuliai žmogų.

Paplokščiosios kirmėlės geriausia išvaroma eteriniu paparčio ištraukalu. Prieš imsiant vaistų iš vakaro ligoniui duodama tik lengvas valgis. Gera yra suvalgyti silkės su svogunu. Dviems

—trims valandoms praslinkus po kirmėlių varomųjų vaistų priėmimo duodama kalomelio. Būtinai reikia, kad kirmėlės galvutė išeitų, nes kitaip kirmėlė vėl atauga.

Jaknų (kepenų) ligos.

Geltligė.

Yra žinoma, kad jaknos gamina tulžį, kuri tam tikrais vamzdeliais (tulžies indeliais) renkasi į vieną bendrą lataką, kuris įeina į dvylikapirštę žarną.

Yra ligų, kuomet tulžis negali pakliūti į dvylikapirštę žarną; ji susilaiko jaknose, įsisunkia į kraują ir išsinešioja po visą kūną—nuo to odo pasidaro geltona; tai ir yra vadinamoji *geltligė* (*icterus*).

Geltligės

priežastys.

Paminėsime dažniausias tulžies susilaikymo jaknose, vadinasi, geltligės priežastis.

Esant dvylikapirštės žarnos katarui nuo jos gleivių plėkšnelės patinimo, tulžies latako anga gali žymiai susiaurėti ar net užsikimšti gleiviniu kamšteliu.

2) Tulžies lataką kartais gali užkimšti askaryda.

3) Tulžyje dažnai atsiranda akmenų, kurie eidami užkemša tulžies takus.

4) Esant kaikuriems jaknų uždegimams, tulžies takeliai susispaudžia ir apsunkina tulžies tekėjimą.

Pas geltligę sergančius ligonius paprastai šlapimas darosi tamsiai rudos spalvos, panašus į juodąjį alų; išmatos pilkos, kaip pelenai, spalvos, labai dvokia.

Ligonis labai lengvai bet kuo susierzina, nes patekusi į kraują tulžis blogai veikia į nervų sistemą.

Kad geltligę išgydyti reikalinga pašalinti jos priežastis. Be to gera yra daryti šiltos vonios. Valgis neturi būt riebus, nes riebalai, nesant žarnose tulžies, negali būti tinkamai suvirškinti.

Tulžies akmenys.

Akmenų tulžies takuose atsiradimo priežastys nevisai aiškios. Dažniausia jie atsiranda pačioje pūslėje. Jų didumas įvairus: nuo smėlio grūdo iki vištos kiaušinio.

Kuomet akmenys eina tulžies takais, jaučiamas stiprus skaudėjimas (tulžies dieglis). Sergant šita liga paprastai esti ir geltligė.

Diegliui užėjus dedama ant kepenų sryties karšti kompresai arba daroma bendra karšta vonia; po oda leidžiama morfijaus.

Perėjus priepuoliui naudinga yra vartoti šarminiai vandenys.

Jaknų (kepenų) cirozas.

Tarp pačių jaknų ligų paminėsime čia jų uždegimą, kuris pareina dažniausia nuo perdidelio spiritinių gėralų vartojimo, visumet esti chroninis ir vadinasi *jaknų cirozu* (*cirrhosis hepatis*). Esant šitai ligai, jaknos pradžioje padidėja, bet paskui susitraukia ir darosi mažesnės, negu sveikos (atrofinis cirozas).

Kartais gi padidėjusios jaknos visumet palieka tokiomis (gipertrofinis cirozas).

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad esant gipertrofiniam cirozui tulžies takeliai susispaudžia ir atsiranda geltligė.

Esant atrofiniam cirozui susispaudžia venos ir kadangi kraujas iš vartų venos negali laisvai tekėti į susitraukusias jaknas, tai kaip pasekmė to atsiranda *pilvo vandenligė* (*ascites*).

Inkstų uždegimas.

Esti dvejopas inkstų uždegimas: *aštrus ir chroninis* (*nephritis acuta et chronica*).

Uždegimo priežastys: 1) apkrečiamos ligos (pav. skarlatina), prie kurių dažnai prisimeta inkstų uždegimas; 2) įvairūs vaistai, jeigu jų suvartojama per daug (kantaridinas, šlapimo varomieji ir balzaminiai vaistai, gyvasis sidabras, jodas, jodoformas, chloroformas, karbolio rūgštis ir kiti); 3) pergausus spiritinių gėralų vartojimas; 4) nušalimas, didelis apdegimas ir kai kurios chroninės odos ligos; 5) organizmą silpninančios ligos (pūliavimai, opos, chroninės žarnų ligos ir t. t. 6) uždegimai, kurie išleidžiamaisiais inkstų takeliais iš pūslės ir šlapimo išleidžiamojo latako pereina į inkstus.

Pažymiai. Aštrus inkstų uždegimas reiškiasi griežtu šlapimo sumažėjimu; kartais tai esti priežastimi kraujo užnuodijimo sudėtinėmis šlapimo dalimis—vadinamoji *uremija*; pastaroji tarp kitko rėiškiasi tuo, kad ligonis nustoja sąmonės, jį ima traukyti mėšlungis, pulsas darosi retas, t^o kartais krinta žemiau normos.

Šlapimui sumažėjus pas ligonį atsiranda bendras kūno išpurtimas, pastebimas vienu laiku veide ir kojose. Šlapime atsiranda baltymo, kartais kraujo—apskritai jis įgyja kai kurių ypatumų. Kartais pati inkstų srytis būna skaudi.

Nežiūrint į gana didelį pavojų, aštrus inkstų uždegimas, prasitęsęs dvi ar daugiau savaičių, gali pasibaigti visišku išgyjimu. Bet kartais liga virsta chronine.

Chroninis inkstų uždegimas prasideda nejučiomis, palengva ir tik šlapimo tyrinėjimas gali parodyti ligą, ar išpurtimas atkreipia į savę ligonio dėmesį.

Liga tęsiasi ilgai (mėnesiais, net metais) ir išpurtimui didėjant baigiasi paprastai mirtimi.

Yra dar viena chroninio inkstų uždegimo rūšis, kuomet šlapimo esti netik nemažiau, bet dar daugiau; baltymo šlapime irgi yra, nors ir mažiau. Šios rūšies uždegimas taip pat prasideda nežymiai, tęsiasi ilgus metus ir ligonis dažnai skundžiasi tik galvos skaudėjimais, širdies plakimais ir kai kuriais kitais negalavimais. Čia paprastai išsivysto širdies apkitimas (širdis didėja—gipertrofuoja) ir regėjimo sutrikimas, kadangi nertinė luobelė esti ligos apimta. Liga neišgydoma.

Baltymo Dažniausia apie inkstų uždegimą sprendžiama iš to, ar yra šlapime baltymo ar ne; tai sužinoti nesunkū.
šlapime

atradimas. Paprasčiausi būdai šie: šlapimas filtruojama per tam tikrą poperį į bandomąjį vamzdelį; pripylus $\frac{1}{4}$ indelio ir įvarvinus du lašu acto rūgštis, kaitinama iki nepradės virti; jei šlapime yra baltymo (vadinasi yra inkstų uždegimas), tai jis darosi drumstas.

Kitas būdas: palenkus bandomąjį vamzdelį jo sienele leidžiama lašais stiprios azoto rūgštis; pastaroji nugula ant dugno ir pasidaro du sluogsniu: apatinis—rūgštis, viršutinis—šlapimo; tarp jų atsiranda drumstas skritulys (iš baltymo.)

Gydymas. Pradžioje inkstų uždegimas gydoma taip: kalomelio tiek, kad viduriai būtų liuosi, lengvi šlapimo varomieji vaistai, karštos vonios sykį per dieną, po vonios dvi valandį gulėti šiltomis vilnonėmis apklodėmis susisupus, prakaito varomieji vaistai, gerti—selterio vanduo ir silpnutė arbata.

Kartais ligonis maitinama tik vienu pienu, kadangi pienas čia yra netik geras maisto dalykas, bet ir šlapimo varomasis vaistas.

Jei apsireiškia uremija, tuojau duodama vidurių liuosuojamųjų vaistų, ant galvos dedama ledo, užėjus traukyti mėšlungiui duodama uostyti chloroformas ir daroma klizmos su chloral—gidratu.

Širdies veikimo sustiprinimui ir šlapimo išsidirbimo paskatinimui duodama rusmenės preparatų.

• Nervų sistemos ligos.

Yra žinoma, kad galvos ir nugaros smagenys, su išeinančiais iš jų nervais sudaro nervų aparatą, arba nervų sistemą, kuri duoda mums galimybes netik matyt, girdėt, užuost ir palie-

timą bei skonį jausti, bet ir daryti savavalius, ar nesavavalius judėjimus. Nervai iš vienos pusės priima įvairius jautimus, perduoda juos į smagenis, o smagenyse atsiranda tų jautimų atvaizdas; iš kitos pusės, išsišakoję raumenyse nervai yra lyg ir kokios vielos, kuriomis judinamoji pajėga iš smagenų pasiekia raumenis.

Jei dėl kurių nors priežasčių judinamoji pajėga nepasiekia raumenų (smagenys susirgę ar nervas perplautas ir t. t.) tai raumuo nustoja judėti—paraližuojasi. Jeigu dėl stipraus smagenų sujaudinimo iš jų einanti judinamoji pajėga labai sustiprėja, tai prasideda raumenų nesavavalis susitraukimas—*mėšlungis*.

Su nervų pagalba smagenys prižiūri visų mūsų organų veikimo, pav. širdies mušimo, kvėpavimo, judesių, žarnų peristaltikos ir t. t.

Pagaliau, galvos smagenys, būtent pilkoji jų pusrutulio žievė, tai mūsų sielos veikimo organas (sąmoningo ir nesąmoningo mintijimo centras.)

Iš to matyti, kokios įvairios ir sudėtinės gali būti nervų sistemos ligos. Tarp tų ligų mums priseina paminėti tik kaikurios.

Apopleksija arba smagenų dūžis (*apoplexia cerebri*).

Tai yra liga, kuri pareina nuo kraujo išsiliejimo smagenyse. Jos pasekmės, tai ilgesniam ar trumpesniam laikui sąmonės nustojimas (kelioms minutėms ar kelioms valandoms) ir atskirų kūno dalių ar net visos jo pusės paraližius. Labai dažnai ligonis nustoja kalbėti.

Visa tai gali pereiti ir ligonis pasveiksta, bet gali paraližius ir pasilikti. Dažnai ligonis tuojau miršta arba kuriam laikui pralinkus. Ta ar kita ligos pabaiga pareina nuo to, kiek kraujo išsiliejo, kurioje vietoje jis išsiliejo ir nuo to uždegimo, kuris paprastai seka po kraujo išsiliejimo.

Dėl labai smarkaus ir staigaus smagenų krauju perpildymo (*hyperaemia cerebri*) žmogus taip pat nustoja sąmonės, veidas darosi tamsiai raudonas, akys kaip ir iššoka, pulsas pasidaro retesnis, pilnas, kvėpavimas kriokiantis.

Gydymas. Apopleksijai arba kraujo antplūdžiui galvon ištikus ligonis, ypač jo krūtinė ir kaklas reik paliuosuoti iš varžančių rūbų, ant galvos ir širdies dėti ledo, ant blauzdų ir šlaunų—garstyčių popierį; daroma taip pat erzinti klizma, kartais gi nuleidžiama kraujas.

Jei ligonis gali ryti, jam duoda vidurių liuosuojamųjų vaistų.

Kai dėl staigios smagenų anemijos, arba apalpimo, tai apie tą pasakyta tame skyriuje, kur kalbama apie suteikimą pirmos pagalbos nelaimingais atsitikimais. Čia reikia pastebėti, kad

j apalpimą labai panašus *traumatinis sustyrimas*, kuris pareina nuo sunkių kūno pakenkimų nors ir be kraujo išbėgimo.

Nuomarius (*epilepsia*).

Dažniausia būna paveldėtas, vienok pasitaiko ir sergant kirmėlėmis, kai kuriomis ausų ir moterų lyties ligomis, esant nervo pakenkimui; sergant smagenų sifiliu ar esant juose navikui būna taip pat ir nuomario priepuoliai.

Nuomarius reiškiasi tuo, kad ligonis staiga su šauksmu puola žemėn ir nustoja sąmonės; tuoju prasideda bendras traukymas ir kūno virpėjimas; ligonio veidas perkreiptas, dažniausia pabalęs; stuomuo išlenktas; nugara išriesta pirmyn, galva atlaužta užpakalin. Iš burnos eina putos, kartais net su krauju, nes ligonis susikandžioja liežuvį. Akių lėlutės išsiplečia ir nuo šviesos nesusitraukia (nereaguoja į šviesą).

Kartais būna nesavavalis šlapimo, sėklos, išmatų išleidimas. Priepuolio metu ligonis nejaučia skausmo (dūrimo, deginimo).

Priepuolis paprastai tęsiasi ne daugiau 5 min.; po to ligonis užmiega arba atsigauna, bet nieko nepamena, kas su juo atsitiko. Pas vieną priepuolį dažnai kartojasi, pas kitą retai.

Nuomariu apsigisęs ligonis reikia tikrai dabot, kad jis puldamas nesusimuštų; reik atsagiot jam drabužiai, pražiodyt ir į dantis įkišti skarele, apvyniotas šaukštas, kad nesusikandžiotų liežuvio. Jei tat yra ligoninėje, tai apie priepuolį reik pranešti dežuruojančiam gydytojui. Reik gerai atsiminti, kad tokie ligoniai, priepuoliui užėjus, gali išpulti pro langą, paspringti valgiu, užtrokšti, jeigu prispaus burną prie pagalvės, kas lengvai gali atsitikti naktįje.

Reik dar pastebėti, kad pas kai kuriuos epileptikus, kada jie nustoja sąmonės, būna trumpi pamišimo priepuoliai. Išgydyti nuomarių galima tik tuomet, jeigu jis yra kitos ligos priepuolis.

Eklampsija.

Ši liga reiškiasi tokiais pat priepuoliais, kaip ir nuomarius, tik skiriasi tuo, kad atsiranda tik kuriam laikui pas gimdančias arba neščias moteris ir mažus vaikus (5-20 mėn.)

Pas vaikus eklampsija dažniausia esti aštrių ligų pradžioje, dantims dygstant, esant skilvio sutrikimams ir t. t.

Šv. Vito liga (*chorea minor*).

Būna dažniausia pas vaikus ir reiškiasi įvairiausiais kojų, rankų ir veido traukymais, panašiais į savavalius judėjimus.

Tokius vaikus, per nežinojimą, dažnai skaito išdykėliais. Gydoma arseniku ir raminamaisiais vaistais.

Neturėdami galimybės kalbėti apie įvairius paralyžius, mėšlungius ir stuburio smagenų skyrių ligas, paminėsime tik nervinį galvos skaudėjimą ir sėdimojo nervo neuralgiją.

Nervinis galvos skaudėjimas arba migrena (*hemicrania*).

Reiškiasi galvos skaudėjimu. Tas skaudėjimas tęsiasi keletą valandų (kartais parą) ir užėina periodiniai dėl įvairių priežasčių: netaisyklingo valgio virškinimo, anemijos, nervų, suirimo ir t. t. Labai dažnai ligonį piktina ir reikia vėmti. Nuo tokio galvos skaudėjimo duodama įvairių vaistų: antipirino, fenacetino, kofeino ir t. t.

Sėdimojo nervo neuralgija (*ischias*).

Sergant šita liga jaučiamas skaudėjimas toje vietoje, kur eina nervas t. y. užpakalinėje šlaunies pusėje, o kartais ir žemiau.

Liga gaunama nuo nušalimo, sumušimo, nervo prispaudimo ir t. t.

Gydymo būdas priklauso nuo ligos priežasties. Skausmui numalšinti vartojami įvairūs skausmo malšinamieji ir atitraukiamieji vaistai.

Bendras dvasios ligų supratimas.

Tam, kad pasekmingai slauginus dvasios ligomis sergančius ligonius, reikia turėti nors šioks toks supratimas apie tų ligų požymius.

Svarbiausieji dvasios ligų požymiai Vieni ligoniai džiaugsmingai pakeltu ūpu džiaugiasi beprotiškai maloniais vaizdais: jiems rodosi, kad jie begalo turtingi, nepaprastai protingi, milžinai, augštos kilmės ir t. t. Kiti vėl pasižymi prislėgtu ūpu: jiems rodosi, kad jie dideli nusidėjėliai, kad jie kieno tai apkalbėti, kad juos visi persekioja, kad jie viso savo turto nustojo ir t. t. Ištikrųjų gi visa tai yra tik grynas prasimanymas.

Sloginami tokiu dvasios stoviu ligoniai (melancholikai) į visą kas aplinkui yra, žiūri šaltai, pasyviai, kartais ištisas savaites nė žodžio neprataria. Galima pastebėti, kad jie arba ilgisi ko, arba gailisi arba bijo ir t. t. To jausmo vedami, jie kartais darosi neramūs, verkia, skundžiasi kiekvienam praeiviui ir t. t. Kartais tokie ligoniai, užėjus ypatingai sunkiam prislėgimo periodui ar baimėi, ryžtasi nusižudyti ar nužudyti kitus, net artimiausius jiems žmones, atlikdami tai su didžiausiu gudrumu. Tokie ligoniai kartais griežtai atsisako valgyti.

Dvasios liga gali reikštis ypatingai stipriu dvasios sujaudinimu, kuomet ligonis rėkia, daužo, kas pakliūva, puolasi ant žmonių arba visą laiką bėgioja, dainuoja ir t. t.

Visi paminėtieji dvasios sutrikimai gali pereiti ir ligonis pasveiksta arba pasilieka silpnapročiu; žmogus pavirsta automatu be sąmonės, jo veide nematyti jokio minties atspindžio, nors akys atkakliai į ką nors įsmeigtos.

Pas dvasios ligomis sergančius ligonius kartais esti visai klaidingi jautimai; pavyzdžiui jiems rodosi, kad jų viduje yra koks nors gyvulys, jie girdi nesamus paslaptingus balsus, mato nepaprastus gyvulius ir t. t. atsitinka, kad ligonis iškarto turi keletą klaidingų jautimų; pav. mato užmušėją, girdi jo žingsnius, jaučia kaip piktadarys sužeidžia jį ir t. t., o ištikrųjų nieko aplink jį nėra (*galiucinacija*).

Kitais vėl atsitikimais, žmonės, daiktai ir visokie reiškiniai ligoniui rodosi suvis kitokiais, negu jie ištikrųjų yra pav., pažystamą žmogų jis laiko velniu, varpų skambėjime girdi žodžius ir t. t. (*iliūzija*).

Pas kai kuriuos ligonius galima pastebėti valios silpnumas: negali, pav. susilaikyti nepaėmęs daiktą, kuris jam patinka (vagystė); kiti vėl ligoniai turi begalo stiprią valią; jie pav. palengva degina save, savo pirštais išspaudžia sau akis ir t. t.

Palinkimas kankint save, biaurint, net nusižudyt pastebimas pas daugelį dvasios ligomis sergančių ligonių. Kad atėmus sau gyvybę jie kartais išgalvoja labai nepaprastus būdus.

Svarbu pastebėti, kad pas dvasios ligomis sergančius ligonius labai dažnai esti jautrumo apkitimas (visiškas išnykimas arba jo padidėjimas), paraližiai, mėšlungio traukymai, drebėjimas, atatinčas tam tikrai ligos formai veido išreiškimas (melancholikas atrodo prislėgtu, judėjimai lėti; išdidumo klajone sergas—pilnas puikybės, pas silpnapročių—kvaila šypsena ir t. t.); taip pat dažnai esti nemiga, netaisyklingas temperatūros ir pulso svyravimas, bendras jėgų nupuolimas ir kiti organizmo sutrikimai.

Dvasios ligų priežastys. Dvasios ligos pareina nuo įvairių priežasčių. Čia turi reikšmės tėvų, protėvių ir apskritai toje giminėje esančios nervų ir dvasios ligos (paveldėjimas); tėvų girtuokliavimas apskritai, o ypač vaisiaus užsimezgis tėvui ar motinai girtam esant; pačių ligonių girtuokliavimas prieš ligą, ¹⁾ lytiniai nesusivaldymai, onanizmas, daugelis vidaus ir nervų ligų (nuomarius, choreja, meningitas, apopleksija ir kit.), galvos sumušimas (traumatinis pamišimas). Perdaug įtemptas

¹⁾ Gana dažnai pasitaikanti dvasios liga, vadinamoji baltoji karštinė (delirium tremens) pareina nuo pergausaus spiritinių gėrų vartojimo. Ligonis pradeda visas drebėti ypač rankų pirštai ir liežuvis, negali miegoti, nuolat kasin-ką mato, o kartais net pradeda daužytis; dažnai ima gaudyti nesamas muses, velniukus ir t. t. Gydymas: raminaujieji vaistai, migdomieji (chloralhidratas sulfonalas, bromo preparatai) ir apliejimas šaltu vandeniu.

proto darbas, didelė nelaimė, išgąstis ir kiti stiprūs sielos sujudimai gali būt dvasios ligos priežastimi.

Visa kas pasakyta, svarbu turėti galvoje, slauginant netik dvasios liga sergančius ligonius, bet ir kitus paprastus ligonius, kada pas juos sergant kokia nors aštria liga, atsiranda proto sumišimas. Tokių ligonių slaugintojas pirmas gali pastebėti atmainą, privalo ją suprasti ir griebtis tinkamo slauginimo būdo.

Sergančių dvasios ligomis ligonių slauginimas.

Čia visų pirma reikalingas švelnus ir širdingas su ligoniu apsiėjimas.

Kiek galima reik stengtis įgyti jo palankumas mažais patarnavimais, išpildymu jo nekaltų norų ir t. t.; tik niekumet nereik duoti neįspildomų žadinių nei apgaudinėti, nes ligonis, tai pamatęs, nepasitikės daugiau; sutikti su jo žodžiais—reiškia tik sustiprinti jo beprotiškus vaizdus, prieštaravimas gi gali jį suerzinti—todėl su ligoniais negalima nė ginčytis nė samprotauti; į jo klausimus stengtis stačiai neatsakyti, arba nusiduoti nežinančiu ir patarti klausyti gydytojo. Ligoniu reik rodyti, kad su juo apsieinama kaip su paprastu ligoniu ar net su sveiku, o ne kaip su bepročiu; apskritai su dvasios ligomis sergančiais ligoniais reikia vengti pasikalbėjimų. Čia reikalingas tik tylus, ramus rimtas uždėtų pareigų ėjimas; ypatingai reik saugoti ligonis nuo giminių ir pažįstamų lankymo, nuo jų laiškų, neduoti skaityti knygų, kurios nėra gydytojo paskirtos. Laikas nuo laiko reik apžiūrėti ligonio patalinę ir jo drabužiai, kad juose jis negalėtų paslėpti pavojingų ir kenksmingų jam daiktų. Dvasios ligomis sergančius ligonius reikia visą laiką saugot, neišleisti iš akių, nepasitikėt jais, nepalikt vienų, kad negalėtų pabėgti, nusižudyti ar kitą nužudyti.

Jeigu neramus ligonis yra ne ligoninėje, tai į jo kambarį reik eiti atsargiai ir tuo laiku, kai pas jį rankoje nieko nėra, kuomet jis galėtų įeinančiam suduoti.

Kad pristačius ligonį į ligoninę, kartais reik turėt daug prityrimo. Tokiam reikalui esant, kiek galima nereikia ligonis apgaudinėti, o tiesiai, ramiai, švelniai, bet tvirtai pasakyti, kad jis turi vykti į ligoninę gydytis, ir kad gydytojas, jį apžiūrėjęs, gal būt leis tuojaus grįžti atgal. Jei ligonis nesukalbamas, tai galima duoti jam suprasti, kad jo paties naudai jis visgi tuoj turės vykti ligoninėn, nors jis to ir nenorėtų. Neramius ir nieko nesuprantančius ligonius reik imti pajėga. Priimant ligonį ligoninėn, jo daiktai surašomi knygon ir atiduodami saugoti. Čionai taip pat reik mokėti ligonis sutikti ir iš priimamojo kambario perkelti į paskirtą skyrių, kur paprastai ligoniui daroma vonia ir apvelkama ligoninės baltiniais.

Neramus ligonis talpinamas atskirame kambaryje (izolatoriuje), kuris yra taip įtaisytas, kad ligonis jokios žalos jame pasidaryti negali.

Jei ligonis iki šiol buvęs ramus pradeda daužytis, tai slauginantis jį, praneša apie tai gydytojui, bet neturi teisės pats duoti parėdimus ir perkelti ligonį į izoliatorių.

Daužymosi priepuoliui praėjus ligonis paprastai gula lovon ir ilsisi.

Šituo momentu galima pasinaudoti ir duoti ligoniui pavalgyti.

Vartojimas tam tikrų maštinamųjų maškininių daugelio skaitomas netiksliai ir ištikrųjų daug geriau yra priepuolio metu ligonis atsargiai rankomis prilaikyti, kas galima padaryti esant pakankamam ligoninės tarnautojų skaičiui: vieni laiko rankas, kiti kojas, kiti vėl galvą, pečius. Nieku būdu negalima spausti krūtinės ir pilvo. Ligonio rišimas blogai į jį veikia: priepuolis būna sunkesnis ir ilgiau tęsiasi, ligonis griežčiau atsisako nuo valgio.

Jei ligonis neima valgio (manydamas, kad tas valgis užnuodintas ar kad jis neturi kuo už jį užmokėti ir t. t.) tai įkalbinėjimu čia maža ką galima padaryti.

Tokiais atsitikimais valgi ligoniui padeda ir kaip ir nekreipia į jį dėmesio; tuomet ligonis dažnai pats pradeda valgyti. Jei ligonis labai griežtai atsisako, tai jam pro zondą įpilama į skilvį maistingo skystimo.

Savaimi aišku, kad dvasios ligomis sergantieji ligoniai reikalauja ir paprasto slauginimo: jie reikia penėti, prausti, mainyti baltiniai (kai kurie jų labai nešvarūs), sekti jų vidurių veikimas ir apskritai elgtis su jais taip, kaip su mažais, bejėgiais vaikais.

Dvasios ligomis sergantieji ligoniai įstatymų pripažįstami negalinčiais naudotis teisėmis: jie pav. nustoja teisės daryti testamentus, skirstyti savo turtą, daryti sutartis, vesti ir t. t. Anot įstatymų jie už savo darbus neatsako, ir kad ir kokių prasikaltimų padarytų, negali būti baudžiami; už tai atsako žmonės, kurių globai jie atiduoti.

AKIŲ LIGOS.

Katarinis jungiamosios plėkšnelės uždegimas (*conjunctivitis catarrhalis*).

Jungiamoji akių plėkšnelė parausta, patinsta ir pradeda gausiai traiškanoti; traiškanos apvelka akis, o per naktį sudžiūsta ir sulipina blakstienus. Ligonis skundžiasi karščiu, akyse tarytum smėlio pripilta, kartais sopėjimu ir ašarojimu. Liga pareina nuo nušalimo, dulkių, suodžių, dūmų, ir kitokių akių erzinių.

Esant nedideliame jungiamųjų plėkšnelių paraudonavimui, akims daro dušus, tai yra akis lieja per kokias 2—5 minutes mažute šviežio vandens srovele po keletą kartų per dieną. Akių dušus patogų daryti iš Esmarcho indo. Esant didesniai uždegimui, vartojama sutraukiamieji vaistai pav. *Zincum sulfuricum* 0,05 į 15,0 destiliuoto vandens—įlašinti į akis, arba 0,2 į 200,0 vandens—akims šlapinti; *Alumen depuratum*, *Plumbum aceticum* 0,2 į 200,0 vandens—pašlapinimui, *Argentum nitricum*, *Cuprum*, *sulfuricum* 0,03 į 15,0 vandens—akims lašai ir kt. Lašinama rytais ir vakarais į vidurinę akies kampo; tam reikalui yra mažučiu stiklinių vamzdelių su guminiu balonu. Pašlapinimai daroma kokius tris kartus per dieną po 20 minučių, mainant kompresus kas minutę. Įsisenėjęs chroninis kataras gydoma jungiamųjų plėkšnelių tepimu kasdien arba pradieniai liapiso tirpiniu, pradedant nuo 1%. Tepama su teptuvėliu, tuo tikslu išverčiama akių vokai. Patepta konjunktiva nuplaujama vandeniu arba sūdomosios druskos (chloro-natrio) tirpiniu ir jei ligonis dar skundžiasi smarkiu deginimu, tai dedama šaltus kompresus.

Blenoroginis jungiamosios akių plėkšnelės uždegimas (*conjunctivitis blennorrhoeica*).

Uždegimas pareina nuo akių apkrėtimo triperio pūliais nuo suteptų pirštų, rankšluosčių, nosinių skepetaičių ir t. t.; tai lengvai gali atsitikti, jeigu triperiu sergąs ligonis nedaboja švarumo.

Ligonis skundžiasi smarkiu akies skaudėjimu, ašarojimu ir bijo šviesos. Konjunktiva labai parausta, gausiai pūluoja ir tiek ištinsta, kad užslenka ant raginės luobelės; prie pastarosios dažnai taip pat prisimeta uždegimas (*keratitis*): iš pradžių ji darosi drumsta, paskui joje atsiranda opų, o nuo to ligonis ir apanka.

Esant blenorojiniam akies uždegimui, ligonis tuojau reikia pasiųsti į gydytoją, o kol kas reikia akis valyti nuo pūlių, plaujant ją boro rūgšties tirpiniu, dėti ledų ir apsaugoti sveiką akį, kad į ją iš apsirusios akies nepatektų pūlių, sandariai apklojus ją aklų tvarčiu. Čia reikia atminti, kad rankšluosčiais, nemazgotomis rankomis ir t.t. galima lengvai apkrėsti ligą ne tik sveiką akį, bet ir kitą akį.

Tokius ligonius griežtai draudžiama gydyti ambulatoriniu būdu, bet reikia tuojau pasiųsti į ligoninę. Pats ligos gydymas atliekama gleivių plėkšnelės padeginimais liapisu; tai daroma tik tuomet, kai akies sutinimas atslūgsta nuo šaltų kompresų; esant raginės luobelės uždegimui, į akį laidžiama atropino lašų.

Conjunctivitis phlyctaenulosa.

Esant šios rūšies akių jungiamosios plėkšnelės uždegimui, raudonumas pasirodo ant akies obuolio šale raginės luobelės, turįs pavidalą trikampio, viršūne atgręžto į raginę luobelę. Viršūnėje yra pūslelė arba opelė (*phlyctaena*).

Gydymas: fliktena pabarstoma kartą per dieną smulkiausiais kalomelio milteliais (su teptuvėlio pagalba).

Grūduotasis akių jungiamosios plėkšnelės uždegimas arba trachoma.

Trachoma vadinama toks akių jungiamosios plėkšnelės uždegimas, kuriam esant, joje matoma ypatingų panašių į ikrus, grūdelių. Tuos grūdelius galima lengvai pamatyti, atvertus apatinį voką. Trachoma esti sausa (chroninė) ir su uždegimu, t. y. katariniu jungiamosios plėkšnelės uždegimu. Trachoma—apkrečiama liga. Sausoji trachoma bet kada gali pavirsti aštria ir, vadinasi, lengvai apkrečiama. Antkričio yra gleivėse, kurios eina iš akių (traškanos). Apsikrėsti galima tiesioginiai palytėjus ligonių, nuo jo nemazgotų rankų, skalbinių drabužių ir patalinės, o, ypačiai, nuo ligonio vartotų rankšluosčių, nosinių galimas daiktas taipo pat ir pro orą, kuriame kartu su dulkėmis gali būti ir trachomos antkričio. Nereikia leisti ligoniams miegoti vienuose kambariuose su sveikaisiais, o ypač vienoje lovoje, arba kad šluostytusi vienu rankšluosčiu. Sergantieji trachoma kareiviai išskiriami į atskiras kuopas, esančias nuolatinėje

gydytojo priežiūroje. Jeigu trachoma iš chroninės pasidaro aštri, tai kareivis turi būti siunčiamas į ligoninę. Trachomotų ligonių būte turi būti palaikoma ypatinga viso ko švara: drabužių, skalbinių, patalinės, o ypač reikia žiūrėti oro švarumo ir visais būdais saugotis dulkių.

Sausoji trachoma gydoma arba išspaudimu grūdelių arba konjunktyvos tepimu sieros rūgšties vario koteliu (mėlynuoju akmenėliu) du kartu per savaitę. Jeigu prie trachomos yra prisimetus konjunktyvos uždegimas, tai gydymas pradžioje toks pat kaip ir paprasto kataro. Trachomai užsitęsęs ilgesniam laikui gleivių plėkšnelėje atsiranda randų, kurie ne tik trina raginę luobelę, nuo ko pastaroji darosi drumsta (*pannus*), bet gali taip pat sutraukti vokus ir įlenkti juos į vidų (*entropion*); įvirtę vidun blakstienai (*trichiasis*) dar labiau erzina raginę luobelę.

Vokų kraštų ekzema (*blepharitis ciliaris*).

Vokų kraštai apšašę, nupleiskanoję, kartais yra paviršutinių opelių; neretai patys vokai parausta ir patinsta.

Gydymas. Įtrinti į vokų kraštus geltonojo akių tepalo (Ung. Hydrarg. praecipitati flavi 0.1 : 10.0).

Miežis. (*hordeolum*).

• Tai yra aprėžtas gaustoto uždegimas aplinkui blakstienų šaknis (taukų liaukos uždegimas).

Iš pradžios galima pamėginti sustabdyti ligą pašlapinimais cino arba švino tirpiniais; nepavykus — dedama šildomieji kompresai, kurie pagreitina miežio prinokimą; atsiradus pūliams galima prapiauti. Perspėjimui šitos dažnai pasikartojančios ligos naudinga yra kurį laiką ant nakties įtrinti į vokų kraštą minėtojo geltonojo akių tepalo.

Marijampolės Petro Kriaučiūno
-viešoji biblioteka

000192383

K 616.1/4
Ba-404